

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Nikola Flaková

Cechy oděvních a textilních řemesel v Krupce
Guilds of clothing and textile crafts in Krupka

Praha 2013

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

Touto cestou bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc. za cenné rady, připomínky, čas a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala zaměstnancům Národního archivu Praha a Státního okresního archivu Teplice za vstřícný přístup a zaměstnanci krupského muzea panu Klausu Thumovi za poskytnutí regionální literatury.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 22. května 2013

.....
Nikola Flaková

Anotace

Předkládaná bakalářská práce s názvem „Cechy oděvních a textilních řemesel v Krupce“ si klade za cíl přiblížit a osvětlit fungování jednotlivých textilních a oděvních cechů v Krupce – cechu krejčích, punčochářů, výrobců lněného a kartounového zboží a koželuhů. Práce reflektuje časové rozmezí 1589–1859 a přináší informace o počtu přijatých učňů, získání mistrovského práva a fungování jednotlivých cechů na základě dochovaných cechovních statút a cechovních knih. Práce je rozdělena do několika kapitol. Kapitola Prameny a literatura obsahuje informace o pramenech, ze kterých tato práce vychází, a také o literatuře která byla pro tuto práci použita nebo se týká tématu cechů. Následující kapitola přináší stručný vývoj cechovních organizací v českých zemích. Jádrem práce je kapitola popisující podrobně fungování jednotlivých textilních a oděvních cechů v Krupce. Pro doplnění informací slouží přílohy, které obsahují jmenné soupisy přijatých učňů a, držitelů mistrovského práva.

Klíčová slova

cech, učedník, tovaryš, cechmistr, cechovní artikule, krejčí, punčochář, tkadlec, koželuh

Summary

This barchelor thesis called „Guilds of textile and clothing crafts in Krupka“ aims to approach and explain working of single textile and clothing guilds in Krupka – guild of tailors, stockings manufacturers, weavers and leather dressers. This barchelor thesis reflects the time period 1589–1859 and presents the information on the numbers of apprencites, getting the master right and functioning of the guilds on the basis of preserved guild statues and guild books. The thesis is divided into several chapters. Sources and literature section contains the information about the sources from which this thesis is based, and the literature, that was used for this thesis or related to the topic of guilds. The following chapter provides a brief development of guilds in the Czech lands. The core of this thesis is a chapter describing in detail the functioning of textile and clothing guilds in Krupka. For supplement the information serve supplements, which contain name lists of taken apprentices and master right holders.

Key words

guild, disciple, journeyman, guild master, guild articles, tailor, stockings manufacturer, weaver, leather dresser

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Prameny a literatura	8
2.1 Prameny	8
2.2 Literatura.....	8
3. Vývoj cechovních organizací v českých zemích	11
3.1 Vývoj cechovních organizací v českých zemích ve středověku.....	11
3.2 Vývoj cechovních organizací v českých zemích v raném novověku	14
3.3 Vývoj cechovních organizací v českých zemích v období od vlády Marie Terezie do zrušení cechů roku 1859	15
3.4 Vnitřní struktura a organizace cechů	18
3.4.1 Učedník.....	20
3.4.2 Tovaryš	21
3.4.3 Mistr.....	22
3.4.4 Pracovní doba	24
3.4.5 Cechovní shromáždění.....	25
4. Krupské cechy.....	28
4.1 Cech krejčích	32
4.2 Cech punčochářů.....	36
4.3 Výrobci lněného a kartounového zboží	45
4.3.1 Výrobci lnu	45
4.3.2 Výrobci kartounu	48
4.4 Cech koželuhů.....	50
4.5 Porovnání oděvních a textilních cechů v Krupce	51
5. Závěr	56
6. Literatura.....	59
7. Přílohy.....	61

Seznam použitých zkratk

b. groše – bílé groše

č. p. – číslo popisné

fol. – folio

inv. č. – inventární číslo

kart. – karton

míš. – míšenský

NA – Národní archiv

s. – strana

SOkA – Státní okresní archiv

1. Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila „Cechy oděvních a textilních řemesel v Krupce.“ Téma práce jsem si vybrala proto, že dosud není zevrubněji zpracováno, dalším kritériem je snadná dostupnost poměrně bohatě dochovaných archivních pramenů ve Státním okresním archivu Teplice a v Národním archivu v Praze a také fakt, že z Krupky pocházím a bydlím zde přes dvacet let a aktivně se o historii města Krupky zajímám.

Cechy oděvních a textilních řemesel v Krupce v sobě zahrnují cechy krejčích, punčochářů a výrobců lněného a kartounového zboží. Práce se však zabývá také cechem koželuhů, a to z toho důvodu, že ač je řazeno mezi kožedělná řemesla, jednalo se o významnou profesi, která není svým zaměřením vzdálená oděvním a textilním cechům.

Cílem mé práce je zmapování údajů obsažených v dochovaných archivních pramenech a následný nástin fungování a prosperity krupských oděvních a textilních cechů. Práce se zabývá historií jednotlivých cechů, interpretací dochovaných cechovních statut, početním zastoupením učedníků a mistrů v jednotlivých obdobích, na základě cechovních artikulů a účetních knih porovnává výši poplatků za vyučení a za získání mistrovského práva, výrobou, směrem prodeje. Práci rozdělují do několika částí. V první části se zabývám vývojem cechovních organizací v českých zemích obecně od jejich vzniku až do zrušení roku 1859, kdy na jejich místě vznikají živnostenská společenstva.

V další části práce se postupně věnuji krupským textilním a oděvním cechům – cechu krejčích, punčochářů, cechu výrobců lněného a kartounového zboží a nakonec kožedělnému cechu koželuhů. Popisují zde jejich fungování na základě výše zmíněného archivního materiálu, především cechovních artikulů, a dostupné literatury.

Na závěr předkládám shrnutí výsledků práce.

K práci jsou připojeny přílohy ve formě tabulek pro jasnější a přehlednější orientaci o počtech členů jednotlivých cechů, o počtech přijatých učedníků a držitelů mistrovského práva.

2. Prameny a literatura

2.1 Prameny

Pramennou základnu pro tvorbu bakalářské práce tvoří archivní prameny regionální a ústřední povahy. Regionální prameny uložené ve Státním okresním archivu Teplice představují především samostatný fond krupských cechů. Hmotné prameny představují stálou expozici muzea v Krupce.

Pramenná základna pro popis sledovaných cechů je poměrně bohatá. Základní informace o fungování jednotlivých krupských cechů jsou čerpány především z cechovních artikulí a pořádků, které jsou dochovány pro cechy krejčích, punčochářů, tkalců plátna i později spojeného cechu výrobců lněného a kartounového zboží. Cech koželuhů dochované artikule nemá. Artikule představují stěžejní pramenné informace o fungování vybraných cechů. Neméně cenné informace nám přináší také dochované cechovní knihy, rejstříky řemesel, rejstříky mistrů a knihy mistrů. U cechu koželuhů je dochována také jedna tovaryšská kniha. Z aktového materiálu máme k dispozici především výuční listy a korespondenci cechů s krupským magistrátem. Nejstarším pramenem z fondu Cechy Krupka jsou cechovní artikule krejčích z roku 1605. Pro cech krejčích se dochovaly prameny z období 1605–1859, tedy do zrušení cechů; Pro cech punčochářů jsou k dispozici z let 1746–1849. Pro cech tkalců jsou k dispozici pouze artikule z roku 1589, jež jsou zmíněny v publikaci Hermanna Hallwicha *Geschichte der Bergstadt Graupen*. Cech výrobců lněného a kartounového zboží poskytuje prameny z období 1731–1859 (1864). Písemnosti cechu koželuhů se také dochovaly v širokém časovém rozpětí 1698–1857. Máme tedy k dispozici velmi slušně dochovanou pramennou základnu pro popis fungování jednotlivých cechů.

Prameny ústřední povahy se nachází v Národním archivu v Praze, především ve fondech Cirkuláře, vyhlášky I. (1549–1849), Česká dvorská kancelář ((1293)1526–1749) a Sbírká patentů – Čechy, Morava, Rakousko. Z fondu české dvorské kanceláře využíváme především cechovní privilegia. Informace z každodenního cechovního života lze nalézt ve staré i nové manipulaci.

Hmotné prameny nacházející se v expozici v regionálním muzeu Teplice – pobočka Krupka zahrnují především tiskařské vzorkovnice náležící řemeslu výrobců kartounového zboží, cech krejčích má dochované cechovní pečetidlo.

2.2 Literatura

K tématu vzniku a vývoje cechovníctví a řemesel máme k dispozici sice poměrně velké množství literatury, ta je však zároveň většinou limitována svým zaměřením. Tématem se

poprvé obecně zevrubněji zabýval Zikmund Winter, jenž ve svých publikacích popsal vznik a vývoj cechovních organizací.¹ Winter se ve svých knihách věnoval především období 14.–16. století a zabýval se cechy ve všech aspektech. Jeho popis je doprovázen řadou konkrétních případů z českých měst. Výhodou Winterových děl jsou velmi důkladné citace z archivních pramenů, které je však nutné hodnotit kriticky zejména v souvislosti s delimitacemi či ztrátou archiválií. Na jeho díla poté navazovali další historici - jedná se především o knihu Václava Ševčíka Historie cechovního zřízení, řemesel a obchodu.² Kritiku Winterových děl provedl v článku³ z roku 1927 Bedřich Mendl, profesor hospodářských a sociálních dějin na Karlově Univerzitě. Mendl na rozdíl od Wintera pracuje při popisování cechů také s psychickou strukturou doby, čímž dal podnět k dalšímu výzkumu cechovních organizací. Významné jsou také publikace Josefa Janáčka vycházející v období po druhé světové válce.⁴ Při čtení a výkladu jeho knih však musíme brát v úvahu dobu vzniku těchto publikací a marxisticko-leninistické názory, které autora ovlivnily. Cechy za vlády Ferdinanda I. a zrušení cechů roku 1547 zdokumentovala Zdeňka Karlová.⁵ Z novějších děl zabývajících se vývojem a podobou cechů ve středověku je neopominutelná kniha Františka Hoffmanna⁶, která osvětluje vznik a fungování středověkého města ve všech aspektech, zabývá se tedy i vznikem, fungováním a strukturou středověkých cechovních korporací. Přehledné fungování cechů v rámci městské samosprávy a dějin správy obecně představuje publikace kolektivu autorů Jana Janáka, Zdeňky Hledíkové a Jana Dobeše s názvem Dějiny správy v českých zemích od počátku států po současnost.⁷

Zájem o dějiny cechů a cechovníctví se objevuje i v publikacích regionálního rázu, kdy autoři často mapují dějiny jednoho či více řemesel v jednom městě. Dějiny města Olomouce z hospodářského hlediska a dějiny olomouckých řemesel sepsal Miroslav Čermák⁸. Ten ve své publikaci uveřejnil také seznam a fotografie exponátů výstavy „Olomoucká řemesla a obchod v minulosti, konané ve Vlastivědném muzeu v Olomouci roku 2002. Dějinami řemesel a cechovních korporací v rámci stavebních řemesel se zabývala Ivana Ebelová.⁹

¹ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století, Praha, 1906; týž, Řemeslnictvo a živnosti XIV. věku v Čechách (1526-1620), Praha 1909; týž, Český průmysl a obchod v XVI. věku, Praha 1913.

² Ševčík, Václav: Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu, Praha 1926.

³ Mendl, Bedřich, Počátky našich cechů, 1927, Týž, Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, Praha 1947.

⁴ Janáček, Josef: Řemeslná výroba v českých městech v 16. století, Praha 1961; týž, Přehled dějin vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu, Praha 1963; týž, Dějiny obchodu, Praha 1955.

⁵ Karlová, Zdeňka: Změny v cechovním zřízení měst pražských po roce 1547, Praha 1934.

⁶ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, Praha 1992.

⁷ Hledíková, Zdeňka, Janák, Jan, Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích od počátku států po současnost, Praha 2007.

⁸ Čermák, Miroslav: Olomoucká řemesla a obchod v minulosti, Olomouc 2002.

⁹ Ebelová, Ivana: Pražská a venkovská stavební řemesla, Dolní Břežany 2001.

Krupským textilním a oděvním řemeslům nebyla doposud věnována velká pozornost a toto téma nebylo zevrubněji zpracováno. Pokud jsou ve výše uvedené literatuře zmíněna krupská řemesla, vždy se jedná výhradně o informace k dolování cínu, kterým Krupka vynikala. Prvním badatelem, který se ve své publikaci krátce zmiňuje o textilních a oděvních řemeslech, byl teplotický rodák, historik a politik Hermann Hallwich.¹⁰ Jeho publikace zároveň plně nahrazuje nedochované krupské kroniky. Jeho dílo také přináší přesné znění artikulů cechu krejčích, punčochářů, tkalců plátna i výrobců lněného a kartounového zboží. Listinné prameny související s městem Krupka uvádí ve své práci¹¹ August Müller. Seznámení se s krupskými cechy představuje článek Gustava Müllera v časopise Heimatsbildung.¹² Nověji se cechu krupských krejčích věnuje i Eva Němečková, která ve své práci srovnává krupské a bílinské cechy krejčích a ševců.¹³ Zmínky o krupských řemeslech přináší i regionální publikace vycházející pod záštitou města Krupky. Jedná se především o knihy z pera kolektivu autorů s názvem Krupka z cínu zrozená¹⁴ či Krupka bohatá i strádající¹⁵, Krupka horní, muzejní¹⁶ a Krupka horní, nekrálovská.¹⁷

¹⁰ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, Praha 1868.

¹¹ Müller, Augustin: Quellen- und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau: bis zum Jahre 1500. Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1929, s. 201–347.

¹² Müller, Gustav: Bergstadt Graupen im Erzgebirge, Heimatsbildung 32, 1925.

¹³ Němečková, Eva: Krejčovské a ševcovské cechy v Bílině a Krupce v raném novověku, in: Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích, Teplice 2010, s. 169–192.

¹⁴ Kocourek, Ludomír; Kocourková, Květoslava; Vilím, Karel: Krupka z cínu zrozená, Krupka 2005.

¹⁵ Stehlík, Jan; Thuma, Klaus: Krupka bohatá i strádající, Krupka 2012.

¹⁶ Pfauter, Klaus a Stehlík, Jiřík. Krupka horní, muzejní. Teplice 2010.

¹⁷ Pfauter, Klaus a Stehlík, Jiřík. Krupka horní, nekrálovská, (aneb, Co nevíte o Krupce). Krupka 2009.

3. Vývoj cechovních organizací v českých zemích

3.1 Vývoj cechovních organizací v českých zemích ve středověku

Vznik cechovních organizací v českých zemích úzce souvisel se vznikem měst v průběhu 13. a 14. století. Aby se město stalo městem i po právní stránce z hlediska tehdejšího chápání, muselo být nadáno různými výsadami. Jednou z takových výsad bylo právě i svobodné provozování řemesel, která byla hlavním výrobním odvětvím měst a byla také jejich charakteristickým znakem. Podle úrovně řemesel se hodnotilo postavení města. Městské prostředí poskytlo řemeslníkům jednak příznivější podmínky vývoje, jednak zvýšení nároků na výrobu. Řemeslník ve městě nebyl již pouhým služebníkem vrchnosti, byl svobodný, sám si opatřoval suroviny, sám rozhodoval o tom, co bude vyrábět, a sám prodával své výrobky. Úroveň řemesla ovlivňovali řemeslníci ze starších domácích sídlišť, ale řemeslníci přicházející za kolonizace uvedli do českých zemí řadu prvků a výsledků technické revoluce probíhající ve 12. a 13. století, čímž byl posílen hospodářský potenciál.¹⁸

Příliv nových řemeslníků však ohrožoval výsadní postavení a odbyt zboží řemeslníků domácích. V zájmu domácích řemeslníků nebylo zvyšování konkurence, které souviselo s omezením možností získání lukrativních zakázek. Nicméně jim bylo jasné, že jako jednotlivci nemají při prosazování svých zájmů proti představitelům města téměř žádnou šanci na úspěch. I tento motiv mohl představovat impuls pro vznik cechů.¹⁹ Řemeslníci se začali sdružovat nejprve do náboženských bratrstev, která měla podporu církve, neboť panovník nebyl nakloněn zakládání řemeslných organizací. V takovém bratrstvu se řemeslníci scházeli ke konání jednak náboženských úkonů, jednak si vzájemně vypomáhali při zajišťování pohřbů, podpoře vdov a sirotků či při půjčování peněz.²⁰

Řemeslnické organizace existovaly v našich městech zřejmě již v posledních desetiletích 13. století, zejména v Praze, kde se řezníci ve 14. století dovolávali svých statut z doby Přemysla Otakara II.²¹ V širším měřítku jsou však počátky cechovních organizací kladeny do první poloviny 14. století.²² Městská rada povolovala a řídila výrobu městských řemesel. Podpora volného trhu a neomezeného provozování řemesla však postupně stále více narážela na odpor samotných domácích řemeslníků, usilujících o získání monopolu na výrobu a odbyt.²³

¹⁸ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 236.

¹⁹ Ebelová, Ivana: Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, s. 13.

²⁰ Čermák, Miroslav: Olomoucká řemesla a obchod v minulosti, s. 36.

²¹ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 246.

²² Ebelová, Ivana: Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, s. 13.

²³ Tamtéž, s. 14.

Řemeslníci své zboží nabízeli a prodávali na trzích. Nejnižší formu představoval svobodný nebo týdenní trh. V některých městech se konal častěji nebo dokonce denně a jeho hlavním účelem bylo rychle zásobovat město potravinami z blízkých vsí. Pro velká města, zvláště pro Prahu, to byla životní nezbytnost. Nabídka na trzích působila také příznivě na udržování nižší cenové hladiny. Všechna královská města a většina poddanských měst se účastnila na směně vyšší úrovně, oblastním trhu, který však nelze přesně geograficky vymezit. Nejobvyklejším projevem oblastního trhu byly výroční trhy neboli jarmarky, podložené buď starší tradicí nebo nově nabytým právem získaným na základě panovnického privilegia.²⁴ Výroční trh trval dlouho, od jednoho do dvou týdnů. Účastnili se ho domácí kupci a řemeslníci, lidé z okolních vesnic, kupci z blízkých i vzdálenějších měst. Otevřely se brány volné konkurenci a pečlivě hájený monopol domácích řemeslníků a obchodníků byl dočasně zrušen. Ustálená organizace jarmarků mívala v jednotlivých městech své zvláštnosti. Krámce na náměstí stavěla a pronajímala obec za tržné, ale někdy si je dováželi i sami účastníci. Prodej se zahajoval, jakmile byl vyvěšen praporec, vích nebo jiné znamení. Při prvních nákupech měli přednost domácí obyvatelé, zvláště řemeslníci u surovin. Dozor nad trhem vykonával rychtář, biřici nebo zvláštní zřízenci. Rychtář rychle řešil spory, dluhy se zapisovaly do městské knihy.²⁵

Nejvyšší formu směny znamenal zahraniční trh. Jeho počátky sahají do dávné minulosti. Jakmile vznikala města, jejich intenzita se zvýšila. Nově usazené rody udržovaly živé kontakty se vzdálenými městy, odkud přišly.²⁶

Když se ukazovalo, že různým záležitostem týkajícím se městských živností nelze ponechat volný průběh a že ani městská správa nestačí tuto oblast řídit, začaly se vytvářet určité řády mezi mistry téhož řemesla i mezi řemesly navzájem. Tak se rodila druhá městská samospráva zájmová s kompetencí ve věcech živnostensko-politických, jež nabyla povahy cechů. V nejstarších názvech bratrstvo, cech, pořádek jsou vyjádřeny různé funkce sdružení, od ekonomických až po náboženské, i způsob, jak vznikaly.²⁷

Časem řemeslníci dosáhli toho, že rozhodnutí městské správy se stalo závazným pro všechny příslušníky řemesla, takže vznikl cech, k němuž se museli připojit všichni, kteří se tím řemeslem chtěli ve městě živit. Cech se ale mohl vyvinout i z pořádku organizovaného městskou správou, pokud byla řemeslníkům poskytnuta samospráva, takže shromáždění řemeslníků pak mohlo sledovat své vlastní cíle. Ale ani Václav II. ani Karel IV. nepřáli

²⁴ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 254.

²⁵ Tamtéž, s. 255.

²⁶ Tamtéž, s. 256.

²⁷ Tamtéž, s. 246.

cechovním snahám řemeslníků.²⁸ Karel IV. rušil v různých městech cechy a zakazoval tajné schůze řemeslníků a nedovoľoval, aby se bránilo svobodnému provozování živností.²⁹ Proticechovní politika Karla IV. nebyla však ani trvalá, ani důsledná. Po ostrých opatřeních proti cechům ve čtyřicátých a padesátých letech 14. století nastal obrat a městské samosprávy dále nebránily obnově starých a vzniku nových cechů.³⁰

V husitské revoluci hrálo řemeslnictvo mimořádně závažnou roli. Nebyla však jednoznačná a není snadné postihnout její složky a proměny. Chudí řemeslníci od počátku nenacházeli oporu ani v ceších a přimykali se k chudině. Přijímali husitství v jeho radikálním chiliastickém pojetí a byli ochotni podrobit se i faktické likvidaci řemesel podle krajního programu Jana Želivského, v jehož očích obstálo jedině rybářství. Radikální Tábor v raném období připouštěl alespoň nejnútnejší další řemesla: mlynářství, pekařství, řeznictví, vaření piva, soukenictví, barvířství, krejčovství, ševcovství.

Když ztroskotal radikální chiliasmus, vystoupila do popředí střední řemeslnická vrstva, nejpočetnejší, ale také nejvíce decimovaná lidská záloha středního a nakonec vítězného proudu revoluce v čele s Prahou. Na vedení tohoto směru se podíleli i bohatí řemeslníci, kteří již před revolucí pronikali do patricijské vrstvy a rozšířili se o ty, kdo se dovedli za revolučních událostí obohatit z konfiskovaného majetku, kořisti a dalších zdrojů.³¹ V rámci jednotlivých funkcí cechu se v této době posílila jeho funkce ochranná, s jejímiž počátky se setkáváme již ve 14. století.

Počátkem 15. století bylo organizování řemesel v cechy v podstatě dokončeno a řemeslnické korporace se staly nedílnou součástí organismu města.³² V důsledku přímusu a postupného nasycení městského trhu se vstup do cechu stával stále obtížnejší. Patrná je také sociální diferenciacce uvnitř řemeslných organizací.³³ Od poloviny 15. století vznikaly tovaryšské „menší pořádky“, o kterých je podrobněji pojednáno níže. Od této doby také přibývá v Čechách živnostenských organizací, a to proto, že městské správy po ztrátách pracujících řemeslníků v husitských válkách liberálně přijímaly nové řemeslníky a nechávali jim volnou živnost.³⁴

²⁸ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 25.

²⁹ Tamtéž, s. 26.

³⁰ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 9.

³¹ Hoffmann, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, s. 150.

³² Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 9.

³³ Ebelová, Ivana: Městská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, s. 16.

³⁴ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 573.

3.2 Vývoj cechovních organizací v českých zemích v raném novověku

V době nástupu Habsburků na český trůn stály cechy na samém vrcholu svého vývoje. Představovaly již plně konsolidovaná uskupení, ovládající po všech stránkách maximálně řemeslnou výrobu, jakožto hlavní hospodářský potenciál měst. Současně však začala být cechovní organizace zásadní brzdou jejich dalšího vývoje. Příčin byla celá řada. Jednu z nich ve svém důsledku představovala progresivní struktura striktních vnitřních pravidel exaktně vymezujících rozsah výroby a chránících vnitřní trh před vnějšími vlivy.³⁵ Zásahem do činnosti cechů bylo rozhodnutí Ferdinanda I. Habsburského o zrušení cechů v královských městech v Čechách roku 1547.³⁶ Cechy však zrušeny nebyly, byly ochromeny ve své dosavadní autonomii.³⁷ Cílem panovníka bylo zbavit cechy výsady určovat ceny řemeslných výrobků. Splnil tím vlastně i přání obou vyšších stavů, žárlivých na monopol a hospodářský rozkvět královských měst.³⁸ Ferdinand I. svým nařízením roku 1547 zbavil cechy jejich samostatného shromažďovacího práva a aby bylo zaručeno dodržování nařízení, dosadil jim na jednání schůzí svého úředníka. Hlavní výsadu, cechovní přímus, oslabil nejen tím, že při přijímání nových mistrů byla otevřena cesta odcházení a přímlyvám, ale hlavně tím, že jim zakázal svobodné stíhání těch mistrů, kteří pracovali mimo cech nebo proti uznávaným zásadám.³⁹ Organizace však zůstávaly dále a řídily se svými pořádky. Po několika letech začal Ferdinand I. staronová privilegia znovu potvrzovat.⁴⁰ I když organizace sama nepřestala trvat, nebyla napříště už tím vlivným činitelem v hospodářském a veřejném městském životě, jako byla v době dřívější.⁴¹

Sedmnácté století znamenalo pro cechovní organizace těžkou dobu, neboť byly postiženy emigrací po bitvě na Bílé Hoře a výsledkem třicetileté války. Válečnými útrapami byla nejvíce postižena opět města, která musela odvádět přímé i nepřímé daně, byla znovu utužena cechovní organizace a byl také zpomalen hospodářský rozmach jednotlivých cechů. Důsledky zasáhly i řemeslnou výrobu.⁴² Vláda se pokoušela o obnovu hospodářství v duchu dobového merkantilismu, totiž aby dovoz nepřevyšoval vývoz a v zemi byl dostatečný počet drahých kovů. Zakládáním manufaktur se měla zvýšit výroba dosud dováženého zboží. Aby vláda měla pro zamýšlenou hospodářskou reformu podklady, zahájila v letech 1698–1700 velkou

³⁵ Ebelová, Ivana: Městská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, s. 16.

³⁶ Tamtéž, s. 17.

³⁷ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 62.

³⁸ Karlová, Zdeňka: Změny v cechovním zřízení měst pražských po roce 1547, s. 17.

³⁹ Tamtéž, s. 21.

⁴⁰ Tamtéž, s. 7.

⁴¹ Tamtéž, s. 22.

⁴² Janáček: Přehled vývoje řemeslné výroby v čz za feudalismu, s. 255.

dotazníkovou akci, kde mimo otázek hospodářského a sociálního rázu padla i otázka reformy cechů, popřípadě jejich úplného zrušení. Odpovědi měst:

- bez cechů by nebylo řádně vyučených řemeslníků, utrpěla by tím jakost výrobků
- zrušením cechů by výchova učňů byla nesnadná
- důležitost cechů při různých slavnostech a průvodech, kde jejich korouhve, svíce a praporce propůjčují významným událostem náležitý slavnostní rámec

Císař Leopold I. se tedy k reformě neodhodlal.⁴³

3.3 Vývoj cechovních organizací v českých zemích v období od vlády Marie Terezie do zrušení cechů roku 1859

Konec 17. a celé 18. století v obecné rovině představuje období hluboké krize a posléze úpadku cechovního zřízení.⁴⁴ Dřívější feudální nebo cechovní organizace průmyslu nepostačovala již poptávce rostoucí zároveň s novými trhy. Její místo zaujala manufaktura. Vytlačování cechovního řemesla manufakturoou se ovšem nestalo rázem. Byl to dlouhý proces, ve kterém se staré drželo všemi silami, aby nemuselo ustoupit novému. Zatímco za cechovního zřízení došlo k dělbě práce mezi jednotlivými cechy, provedla manufaktura dělbu práce uvnitř každé jednotlivé dílny. A v tom byl historický pokrok.⁴⁵ Manufaktury, pokud zasahovaly do dosavadní výrobní kompetence řemesel, zůstávaly omezeny na výrobu textilií a jen pozvolna pronikaly do některých jiných oborů výroby (v první polovině 18. století především do výroby ozdobných předmětů).⁴⁶ Měla být ustanovena komise, která se měla především starat o to, jak zřídit nejen nové manufaktury, ale také jak povznést v zemi již existující, a to udělením různých svobod. Tato komise se nazývala merkantilní kolegium. Jejím úkolem bylo, aby se starala nejen o rozvoj manufaktur v zemi a o získání cizích odborníků, ale měla dbát i na odstranění monopolů, čímž byly míněny cechy.⁴⁷

Množící se stížnosti na cechy a vládní proticechovní reglementační politika vyvrcholily ve třicátých letech 18. století. Roku 1731 se vídeňská vláda v čele s panovníkem Karlem VI. odhodlala k ráznému zákroku proti cechovnímu zřízení. Tehdy vydala generální cechovní patent, omezující zásadně pravomoc cechů a platnost jejich privilegií. Patentem bylo nařízeno, že nadále nesmějí cechy omezovat počet samostatných řemeslníků, a takové rozhodování bylo přiznáno úřadům. Cechy nesměly podle generálního cechovního patentu o

⁴³ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 12.

⁴⁴ Ebelová, Ivana: Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, s. 17.

⁴⁵ Klíma, Arnošt: Manufakturní období v Čechách, s. 198.

⁴⁶ Janáček: Přehled vývoje řemeslné výroby v Čz za feudalismu, s. 270.

⁴⁷ Klíma, Arnošt: Manufakturní období v Čechách, s. 213.

své vůli ani omezovat počet tovaryšů v jednotlivých dílnách. Současně se nařizoval vrchnostem dohled nad tím, aby zakládání samostatných živností nebylo cechy znesnadňováno po formální stránce.⁴⁸

Generální cechovní patent vešel v platnost roku 1732 a nedlouho nato, roku 1739, byl znovu potvrzen vydáním generálních cechovních artikulí.⁴⁹ Zde se opět zdůrazňovalo, že nerovnost mezi syny mistrů a ostatními tovaryši má přestat. Zakazovalo se také, aby se mistři společně usnášeli o ceně, hlavně o zdražení svých výrobků.⁵⁰ Byla omezena samospráva cechů i jejich vliv tím, že bylo zrušeno odvolání od cechu k cechu, cechy hlavní a postranní měly nadále mít rovné právo, cechy navzájem si měly dopisovat jen prostřednictvím úřadů a úřady měly rozhodovat ve sporech mezi mistry a tovaryši.⁵¹

Pravomoci a monopol cechů byly okleštěny i speciálními artikuly z let 1742–1778. Všechna tato nařízení sledovala za cíl zlomit autonomii cechů, zbavit cechy monopolu výroby. Proto bylo zrušeno rozhodování cechů o přijetí mistra do cechu, o počtu pracovních sil v jednotlivých dílnách, o trestání provinilce podle ustálených zvyklostí nebo vlastních úvah. Nechuť panovníka k cechům trvala i za císaře Josefa II. Avšak tento úřední tlak nebyl doprovázen tlakem hospodářským. Cechy všechna nařízení obratně obcházely a marné bylo napomínání oběžníky krajských úřadů.⁵² Dvorské dekrety z let 1792 a 1799 roztřídily živnosti na policejní (pracující pouze pro místní odbyt) a na komerční (počítající se širším trhem, zejména zahraničním). K policejním živnostem byly zařazeny skoro všechny živnosti, které se směly propůjčovat zpravidla jen na základě mistrovského práva u cechů získaného.⁵³ Mezi řemesla komerční se řadily obory textilní výroby, řemesla pracující s ušlechtilými, barevnými a drahými kovy, výrobci skla a zrcadel, zpracovatelé drahých kamenů, kožedělná řemesla, knihtiskaři a všichni obchodníci s materialistickým a střížným zbožím. Pro komerční řemesla nebyly zřizovány nové cechy a stávajícím nebyla udělována privilegia, ale organizace výroby se řídila pouze obecně platnými cechovními řády. Vydělením skupiny komerčních řemesel byl v příslušných oborech posílen proces postupného stírání podmínek mezi řemeslem a manufakturní výrobou.

Ostatní řemesla byla pokládána za policejní a podléhala dohledu místní a státní politické správy. Do této skupiny patřila především nejdůležitější potravinářská řemesla, dále obory stavební, dřevozpracující, základní obory kovodělné a oděvní a některé profese obslužné

⁴⁸ Janáček: Přehled vývoje řemeslné výroby v čz za feudalismu, s. 278.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Klíma, Arnošt: Manufakturní období v Čechách, s. 206.

⁵¹ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 50.

⁵² Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 12.

⁵³ Ottis, Adolf: Naše živnostenské právo, s. 28.

povahy. V těchto oborech zůstala i do budoucna zachována cechovní organizace a dohled politických úřadů, protože jejich produkce měla převážně místní charakter a veřejná moc měla zájem i nadále ovlivňovat poměry v oborech, které souvisely se zásobováním širokých vrstev obyvatelstva.⁵⁴

Další zásadní ranou do fungování cechovních organizací byla průmyslová revoluce, která se začala rozvíjet v první polovině 19. století. Strojně průmyslová výroba zasáhla do hospodářského vývoje našich zemí jako nový moment a její důsledky byly tak závažné, že se projeví nejen ve struktuře hospodářských poměrů, nýbrž i ve významných společenských změnách.⁵⁵ Reakce, která vystřídala revoluční období, nezastavila hospodářský vývoj, naopak vídeňská vláda, třeba odpírala politické svobody, ochotně přála volnost hospodářskému podnikání, neboť po pádu feudalismu se bohaté měšťanstvo jevílo jako nejlepší opora režimu. Roku 1850 byly v Rakousku ustanoveny volené obchodní a živnostenské komory jakožto poradní sbory, jež měly projednávat přání a návrhy o věcech živnostenských a obchodních a měly podávat úřadům návrhy a dobrozdání o zachování a rozvoji průmyslu a obchodu.⁵⁶

Ke zrušení cechovního zřízení s konečnou platností došlo sice až 20. prosince 1859, avšak skutečná situace uvnitř řemeslné výroby již neodpovídala principům cechovního zřízení dávno před tímto datem.⁵⁷ 20. prosince 1859 byl vydán nový, tzv. zatímní živnostenský řád, jímž byla zrušena cechovní organizace s celou nepřehlednou spleť rozmanitých předpisů a zákazů. Svoboda podnikání, již se od počátku těšily velké podniky obchodní a tovární, byla rozšířena také na většinu živností řemeslnických a kupeckých. Každému řemeslníku bylo nadále dovoleno provozovat i několik dřívějších zaměstnání.⁵⁸

Společenská organizace řemeslníků a kupců byla přesto zachována, ba rozšířena nově i na živnosti dosud svobodné. Živnostníci byli podle oborů rozděleni na společenstva, jež měla napříště pečovat o zachování spořádaných poměrů mezi členy společenstva, mistry, pomocníky a učni, urovnávat spory, zřizovat a podporovat odborné školy a dohlížet na ně, zakládat a spravovat ústavy k podporování členů a příslušníků společenstva pro případ nemoci nebo jiné nesnáze, spolupůsobit při opatřeních veřejné správy týkajících se všech členů společenstva.⁵⁹ Rozvoj však přinesl proti očekávání autorů živnostenského řádu i některé negativní jevy. Počet řemeslníků a živnostníků příliš vzrostl, takže hospodářská

⁵⁴ Martínek, Zdeněk.: Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III. Řemeslná, domácká a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752–1756, s. 35.

⁵⁵ Janáček: Přehled vývoje řemeslné výroby v čz za feudalismu, s. 281.

⁵⁶ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 65.

⁵⁷ Janáček: Přehled vývoje řemeslné výroby v čz za feudalismu, s. 284.

⁵⁸ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 65.

⁵⁹ Tamtéž, s. 66.

situace mnohých členů společenstev byla velmi tíživá. Produktivita řemesel byla sice vyšší, ale kvalita výrobků klesala někdy až povážlivě. Hlasy, volající po nápravě, se ozvaly nejprve z Čech. V roce 1879 svolala Průmyslová jednota sjezd všeho řemeslnictva z Čech do Prahy. Sjezd se jednoznačně vyslovil pro opětné zavedení průkazu způsobilosti vykonávat určité řemeslo a pro zachování a upevnění nucených společenstev. Krátce po tomto sjezdu ohlásila vládní místa, že připravuje revize živnostenských zákonů. Tato revize byla provedena v roce 1833, kdy byl opět zaveden sjezdem doporučovaný průkaz způsobilosti a zřízena ryze maloživnostenská společenstva. Takto organizovaná řemesla vstoupila do 20. století.⁶⁰

3.4 Vnitřní struktura a organizace cechů

Samotné slovo „cech“ se dá v pramenech interpretovat mnoha způsoby. Zikmund Winter vysvětluje použití slova cech v různých významech. „Pokud se řekne „*ad cecham seu fraternitatem*“ nebo se má mluvit „*in der czech*“, znamená tu cech schůzku, hromadu, hospodu. Věnují-li svíci „*aus der czech*“, znamená to společnou pokladnici. Hlásí-li se někdo „*in die czech*“, míní se tím bratrstvo nebo cech v pravém smyslu.⁶¹

V prvních zprávách o existenci řemeslnických organizací se mluví o bratrstvech, o ceších a o pořádcích. Pod pojmem bratrstva byly míněny dobrovolné organizace řemeslníků, zakládané původně z náboženských důvodů a neprosazující povinnou příslušnost mistra k cechu jako podmínku k provozování živnosti. Pod pojmem cech chápali řemeslnickou korporaci, jejímiž členy museli být všichni příslušníci řemesla (tzv. přímus byl zákoně platným pravidlem cechu) a konečně pod pojmem pořádek (latinsky officium) rozuměli nucené organizace řemeslnictva, založené městskou správou z důvodů organizačních k vojenským a jiným podobným účelům.⁶²

Jak již bylo zmíněno, ve 13. století již vznikala bratrstva mající ráz cechu. Jednalo se o bratrstva, do kterých byli dosazeni mistři jako správci a soudci, konšelé jim uznávali pravidla.⁶³ V bratrstvech, založených k účelům církve a humanity, vystupovali do popředí vlastní zájmy řemeslníků, zájmy hospodářsko-politické. Byly tu městské trhy, v kterých chtěli mít řemeslníci přednost před cizími řemeslníky.⁶⁴ Hlavním principem cechovního byla ochrana práv výrobního oboru k místnímu trhu a z tohoto hlavního principu vyplývaly jednotlivé charakteristické rysy cechovní soustavy. Bratrstvo i cech prvotně značili společnost

⁶⁰ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 12 a n.

⁶¹ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 221.

⁶² Janáček: Přehled vývoje řemeslné výroby v Čechách za feudalismu, s. 98 a n.

⁶³ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 66.

⁶⁴ Tamtéž, s. 64.

téměř soukromou s účelem náboženským a podpůrným.⁶⁵ V čele bratrstev stál „bratrský mistr“ s třemi či čtyřmi staršími. Když se z bratrstva vyvinul cech, stáli se v čele „cechmistři“⁶⁶

Husitské revoluční hnutí nijak výrazně nezasáhlo do struktury cechovního zřízení, naopak cechy vyšly z bouřlivých dob posíleny a po uklidnění a konsolidování poměrů nastal jejich rozkvět. Toto období lze ohraničit lety 1437–1618. Všechny funkce cechu, tak jak se daly postřehnout již ve 14. století, se v tomto období prohlubují a ustavují do definitivní podoby. Do popředí vstoupila ochránářská funkce cechů a tudíž všechny významné cechy v českých zemích si vydobily přímus.⁶⁷

Cechovní korporace měly různé podoby, které se odlišovaly teritoriálním dosahem či počtem řemeslných odvětví v rámci jednoho cechu. Nejzákladnějším druhem cechu byl cech obyčejný, nazývaný prostý, který sdružoval řemeslníky jednoho řemesla v jednom městě. V situaci, kdy se ve městě ocitlo několik řemeslníků stejného oboru, sdružili se ve spolek po způsobu cechovním a předložili vrchnosti ke schválení cechovní statuta, na jejichž znění se usnesli na cechovním shromáždění či si je vypůjčovali odjinud (tzv. filiace).⁶⁸ Hlavním důvodem, proč byly cechy zřizovány byl ten, aby byla omezena nebo zničena konkurence domácích producentů mezi sebou a proti sobě.⁶⁹

Druhou formou cechovní provázanosti byl takzvaný sdružený cech, někdy zvaný spolucech. Ten v sobě zahrnoval dvě, tři i více řemesel. Ve spolucechu byla řemesla buď rovnoprávná, nebo bylo jedno podřízeno druhému.⁷⁰ Řemeslníci více nebo méně příbuzní viděli v organizaci spolucechu výhody, které z tohoto spojení plynuly, obzvláště slabší řemeslo stálo o připojení. Ale některé řemeslo, když zesílilo, snažilo se o vymanění se ze společného cechu.⁷¹

Jiným druhem cechovního sdružení byl takzvaný cech rozličného řemesla nebo také cech všech řemesel. Takové sdružení vznikalo v případě, že bylo v malém městě řemesel několik, ale mistrů v žádném řemesle nebylo tolik, aby stačili vytvořit samostatný cech.⁷²

K výčtu forem cechovního zřízení je nutno přidat také cechy meziměstské. Měly nestejnou formu. Jedna z nich byla taková, že se mistři dvou nebo několika měst sloučili

⁶⁵ Tamtéž, s. 220.

⁶⁶ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 221 a n.

⁶⁷ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 10.

⁶⁸ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 574.

⁶⁹ Tamtéž, s. 595.

⁷⁰ Tamtéž, s. 609.

⁷¹ Tamtéž, s. 612.

⁷² Tamtéž, s. 612.

v jednu společnou organizaci. Druhá, když se dva hotové cechy dvou měst sloučily volněji nebo úžeji v jeden.⁷³

V Německu se od konce 15. století vyskytoval nový organizační útvar, který se nazýval cech teritoriální, zemský. Do roku 1526 je uváděno několik pražských cechů, vystupujících jakožto „vrchní cech“ nad cechy stejného řemesla měst venkovských. Nesmíme tomu však rozumět tak, že by cech hlavního města rozšířil svou pevnou organizaci po celé zemi a uvázal v sobě poměr podřízenosti venkovské organizace. U většiny případů to byl poměr staršího zkušenějšího rádce ve věcech organizace živnostenské a práv jejich k mladším societám.⁷⁴

Ke konci 15. století se vyskytoval také cech interlokální, spojující mistry několika měst v jednu živnostenskou organizaci. První takový cech se vyskytoval na panstvích v městečkách poddanských. Na panstvích to bylo nejnázemněji možno tím, že vrchnosti v platnost uváděly stejné zásady živnostenské a stejně je formulovaly a nařizovaly.⁷⁵

3.4.1 Učedník

Nejnižší stál v mistrově dílně učedník. Věk, ve kterém byl muž přijímán jako učedník do cechu, nebyl určen.⁷⁶ Než se chlapec stal učedníkem, zkusil si své řemeslo, aby se zjistilo, zda ho bude bavit. Říkalo se tomu pokušení, košť, ohledání. Toto pokořování trvalo nejdéle dva týdny, a poté byla s mistrem podepsána smlouva o tom, kolik let setrvá budoucí učedník v učení a kolik ho to bude stát.⁷⁷ Ve statutech jsou však uvedeny jiné podmínky, za kterých mohl být budoucí učedník přijat do učení. V první řadě za učení bylo nutné zaplatit a to jak mistru, tak cechu. Učedník musel mít zpravidla dva ručitele. Dále byla stanovena délka učení a za učně musela být složena peněžitá záruka, že z učení neodejde, resp. neuteče. Jestliže odešel, záruka propadla ve prospěch cechu, rychtáře a konšelů.⁷⁸

Když se chlapec vyučil, měl ho mistr postavit před zbylé členy cechu a měl o učedníkovi slavnostně vyznat zachování a dovednosti a žádat, aby ho zapsali do register, kdyby byla potřeba a učedník požádal o listy za „vyučenou“.⁷⁹ Po vyučení se tedy z učedníka stal tovaryš.⁸⁰ Zatímco v nejstarších dobách byl poměr učedníka k organizaci nejistý a závisel na soukromé smlouvě s mistrem, který učedníka do učení přijal, v 16. století již vše řídil kolem

⁷³ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 614.

⁷⁴ Tamtéž, s. 621.

⁷⁵ Tamtéž, s. 631.

⁷⁶ Tamtéž, s. 725.

⁷⁷ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 311.

⁷⁸ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 10.

⁷⁹ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 728.

⁸⁰ Tamtéž, s. 728.

učedníka cech.⁸¹ Ani v 16. století ale nebylo nikde určeno, kolik let nejméně muselo budoucímu učedníkovi být, když byl přijat do učení. Pokud můžeme využít dochovaných pramenů, obyčejně to byli chlapani vzrostlejší, nejméně dvanáctiletí.⁸²

3.4.2 Tovaryš

Dělník v mistrově dílně se zpočátku nazýval pacholek, později tovaryš. Byl to vyučenec v řemesle, o němž se předpokládalo, že se časem stane mistrem. Mzda s tovaryšem nebyla zapsána ve smlouvě, dokud mistr nepoukázal na výši mzdy v cechovních statutech nebo v domácím řádu. Tovaryš mohl výši mzdy buď přijmout, nebo vandrovat jinam. Obyčejně byla mzda smlouvána na týden, méně často na den nebo od kusu a za hotovou vykonanou práci.⁸³ Již ve 14. století byla mzda jak časová, tak kusová. Časová mzda byla vyplácena za odpracované dny, týdny, měsíce, i za půl roku a za rok podle předběžné dohody mezi mistrem a tovaryšem, nebo podle zásady vyslovených všemi mistry cechu.⁸⁴ Kusová mzda byla zavedena jen v některých výrobních oborech.⁸⁵

Jakmile se cech stal v důsledku hospodářského tlaku ochranářskou organizací, začal se tovaryšům ztěžovat přístup k mistrovství a z tovaryšů se stávala vrstva doživotních dělníků. Tento proces můžeme sledovat již ve 14. století.⁸⁶ Můžeme tedy říci, že již v této době v leckterém řemesle přestalo být tovaryšství stavem přechodným, bezpečným stupněm a odrazovým můstkem k mistrovství. Jsou záznamy o tom, že chudší tovaryš, a zvláště tovaryš ženatý, zůstával tovaryšem na celý život, jsou patrné stopy toho, že se tvoří zvláštní stav dělníků, jejichž podružné sociální postavení je stále a neměnné.⁸⁷

Zatímco v předcházejícím století byli tovaryš i učedník do jisté míry členy rodiny cechovního mistra, i když si tyto poměry nesmíme idealizovat, v 15. století a i v století následujícím se mnozí chudí tovaryši, kteří nemohli splnit finančně náročné podmínky vstupu do cechu, stávali věčnými dělníky bez naděje získat mistrovství, založit si vlastní dílnu a zajistit tak sobě a své rodině trvalejší existenci. Je pochopitelné, že tovaryši za této situace hledali způsob boje za zlepšení svého postavení. Nejstarší formou tovaryšského odporu byla stávka. Stávky jsou známy již ze 14. století, ale od poloviny 15. století se tovaryšské stávky rychle množily. Stávky byly ostře potírány i správou města a nejednou hrozily stávkujícím tovaryšům velmi těžké tresty. Tovaryši pochopili, že bez své vlastní organizace nemají

⁸¹ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 310.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 737.

⁸⁴ Janáček: Přehled vývoje řemeslné výroby v čz za feudalismu, s. 88.

⁸⁵ Tamtéž, s. 89.

⁸⁶ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 9.

⁸⁷ Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 748.

v tomto zápase s mistry naději na úspěch. Začali proto zakládat tovaryšské spolky, jakési cechy v ceších, nazývané někdy „menší pořádky“.⁸⁸ První písemná zpráva o sdružení tovaryšů v českých zemích je datována k roku 1432.⁸⁹ Tato tovaryšská organizace měla podobnou strukturu jako cech mistrů. V čele stáli starší tovaryši, zpočátku jmenovaní ovšem od mistrů, kteří zastupovali tovaryše navenek a kterým byli pochopitelně ostatní tovaryši podřízeni. Tovaryši se scházeli pravidelně v určité hospodě, zvolené za sídlo „menšího pořádku“, a zde přijímali i vandrovní tovaryše.⁹⁰ Počet vandrujících tovaryšů se zvyšoval vždy v průběhu velkých válek či během náboženských konfliktů.⁹¹ Důležitou součástí „menšího pořádku“ byla spolková pokladna.⁹²

Vznikem tovaryšských „menších pořádků“ byla dokončena definitivní podoba struktury cechovníctví v Čechách, která se v podstatě nezměnila až do zrušení cechů, tedy do poloviny 19. století.⁹³ Po vydání generálních cechovních artikulí byli tovaryši podrobeni zvláště tuhému dozoru. Pokud měli bratrstva, měli jejich pečeti odevzdat do mistrovské pokladnice, byl zrušen rozdíl mezi šenkovními a nešenkovními řemesly a zároveň byla omezena výše šenku, který přichází tovaryš v novém místě mohl obdržet. Bylo zakázáno světit modrý pondělek, dávat řemeslnické pozdravení a měly přestat i jiné zvyky. Důležité bylo, že pro tovaryše a učedníky byly zavedeny povinné průkazy, čímž bylo znemožněno jejich volnému stěhování z místa na místo. Zároveň byl uvolněn přístup do cechu tím, že bylo zakázáno omezovat cech na jednou stanovený počet mistrů.⁹⁴

Mezi čeledí a tovaryši byla velmi rozšířena záliba v hraní o peníze v šenkovních domech. Tyto hry byly roku 1792 zakázány pod trestem vězení na tři dny, tělesným i peněžitým trestem.⁹⁵

3.4.3 Mistr

V čele cechu a reprezentantem cechovní autonomie byli cechmistři.⁹⁶ Stáli v čele cechu a měli po ruce několik „starších“ cechmistrů, jejichž počet nebyl vždy stejný, obvykle jich však nebylo více než čtyři. Původně cechmistra vybírala mezi mistry městská správa sama,

⁸⁸ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 11.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Holbach, Rudolf: Städtische und herrschaftliche Gewerbeförderung, Innovation und Migration im Mittelalter und zu Beginn der Neuzeit, s. 244. in: Schulz, Knut, Müller – Luckner, Elisabeth. Handwerk in Europa: vom Spätmittelalter bis zur Frühen Neuzeit

⁹² Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 11

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Mendl, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, s. 50.

⁹⁵ NA, Cirkuláře a vyhlášky, inv. č. 1516, kart. č. 20.

⁹⁶ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 93.

cechmistr byl jakýmsi zástupcem městské vrchnosti v cechu. Ale v průběhu 14. století jednotlivé cechy získávaly právo volit si ze svého středu cechmistra, i když některé cechy toto právo získaly až ve století patnáctém. Tento proces však probíhal velmi pomalu a nerovnoměrně, obec jen opatrně předávala část svých práv do rukou řemeslníků samotných.

Cechmistři byli voleni většinou na rok, ale někdy nedbalostí konšelů i vyšších úřadů zůstávali v úřadě déle. V královských městech v 16. století měli volbu cechmistrů ve svých rukou konšelé v čele s rychtářem.⁹⁷ Stvrzení nových cechmistrů bylo zapisováno do městských knih. Tento zápis byl však zpoplatněn, část peněz byla vyplacena do městské pokladnice a část peněz šla přímo písaři.⁹⁸

Cechmistři ve své funkci skládali přísahu:

- že budou hledět cti a slávy boží, že zachovají k vrchnosti poslušnost,
- že budou opatrovat cech a v něm dbát kázně, k mistrům obecním,
- k chudým i bohatým že se zachovají stejně, a
- že se vynasnaží, aby v prodejších řemesla žádnému se neublížilo.⁹⁹

Když byli cechmistři zvoleni do čela cechu, přijali cechovní „klenoty“, cechovní inventář. K němu náležela pokladnice buď prostá, plechová nebo ze dřeva pěkně ozdobně řezaná, v ní byly složeny a cechmistrům vyčteny peníze, byla odevzdána pečeť, cechovní řád a výsady s registry.¹⁰⁰

Funkcí cechmistrovskou bylo nejprve zastupovat cech jako korporaci proti cizím osobám i proti vlastním spolučlenům.¹⁰¹ Dále měli povinnost opatrovat pokladnici, do níž byly kladeny příspěvky a pokuty, z ní také byly vydávány půjčky a podpory členům a byla spravovaná útrata na kostelní ceremonie a zbroj cechovní a jiné potřeby.¹⁰² Další prací cechmistra byla mravnostní policie. Jejich povinností bylo ohlídat, aby se zachovávaly řády od města vydané i disciplinární cechovní nařízení.¹⁰³ Další činnost cechmistrů vyplývala z jejich jurisdikce, která byla nejpodstatnější částkou cechovní autonomie. Cechovní soudnictví mělo kompetenci společenstevní, náleželi k němu všichni členové cechu, tedy mistři, i ti, kteří byli jen

⁹⁷ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 94.

⁹⁸ Tamtéž, s. 96.

⁹⁹ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 97.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 98.

¹⁰¹ Hálová-Jahodová, Cecílie: Umění a život zapomenutých řemesel, s. 20.

¹⁰² Winter, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století, s. 665.

¹⁰³ Tamtéž, s. 666.

v cechovní ochraně, tovaryši, učedníci, vdovy řemeslníků. Cechmistrovský soud byl instancí první, druhou byli potom městští konšelé.¹⁰⁴

Od počátku 16. století až do bitvy na Bílé Hoře se mohl každý řemeslník, který splnil podmínky, stát mistrem.¹⁰⁵ V 16. století se při udělování mistrovství hledělo na dvě věci – na národnost a na náboženství. Němci ani jinému cizinci nebylo bráněno v ucházení se o městské právo a ve vstupu do řemesel, podmínkou bylo porozumění češtině. Co se týče náboženství, požadovalo se v řemeslných statutech od členů v předešlé době většinou zřejmě a přísně přijímání pod obojí.¹⁰⁶ V pozdější době při každém vstoupení musel kandidát na cechmistra složit do cechu několik grošů, částka se však lišila řemeslo od řemesla.¹⁰⁷

Cechmistr a starší řídili život uvnitř cechu v duchu schválených zásad a zvyklostí, ale také vykonávali dozor, odborný dohled nad řemeslem např. v době trhu.

Vnější odznakem tzv. prvního cechmistra byla ferule podobná královskému žezlu. Obyčejně byla vyřezána ze dřeva, často zdobená znakem řemesla, někdy i s letopočtem a jmény cechmistrů, za jejichž předsednictví byla ferule pořízena. Ferule byla též používána jako znamení ke svolávání schůzí. Cechmistr poslal feruli nejbližšímu mistru, ten ji poslal dále, až obešla všechny mistry.¹⁰⁸ Ferule vykonávala službu ještě při přijímání vyučeného učedníka mezi tovaryše. Vyučenec musel ulehnout na lavici, kde ferulí obdržel předem stanovený počet ran. Je samozřejmé, že i tato součást přijímacího aktu byla zdůvodňována symbolicky. Tak např. první rána byla udělována ve jménu nejsvětější Trojice, druhá za Jeho milost krále, třetí za pana otce, čtvrtá za paní matku a pátá za „řád a pořádek“.¹⁰⁹

3.4.4 Pracovní doba

V Čechách v polovině 14. století lze teoreticky počítat s pětidenním pracovním týdnem.¹¹⁰ Z dochovaných zpráv je zřejmé, že pracovní doba byla podle našich představ neobyčejně dlouhá, obvykle 14 hodin, ale i 16 až 17 hodin denně. Je nutné ovšem vzít v úvahu, že naopak bylo svěceno mnoho svátků a již k roku 1410 máme zprávu, že tovaryši světili pondělí „od nešpora“, tj. nepracovali od 15 až 16 hodiny odpolední, což se stalo v druhé polovině 15.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 667.

¹⁰⁵ Winter, Zikmund: Český průmysl a obchod v 16. věku, s. 191.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 192.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 196.

¹⁰⁸ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 14.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 15.

¹¹⁰ Čechura, Jaroslav: Počet pracovních dnů v Čechách v pozdním středověku, s. 160. in: Časopis Národního muzea, řada historická, 158, 3–4.

století pravidlem téměř u všech cechů. Od druhé poloviny 15. století jsou sice zprávy o pracovní době přesnější, ale počet denně odpracovaných hodin se v podstatě neměnil.¹¹¹

Základním zdrojem příjmů samostatných výrobců byl zisk z prodeje zboží, které řemeslníci vyrobili ve vlastní režii, nebo mzda, placená zadavatelem práce. Většina mistrů pracovala podle okolností jak ve mzdě, tak i k prodeji. Mnohem méně byla rozšířena naturální forma odměny, u mistrů ve službách vrchnosti byl běžnou náležitostí rovněž deputát.¹¹²

3.4.5 Cechovní shromáždění

Většina cechů držela a svolávala hlavní schůzi čtyřikrát do roka, ovšem pokud byli cechmistři dbalí a schůze svolávali. Valnou schůzi svolávali starší cechu, ale i každý člen mohl požádat o svolání celého pořádku, pokud zaplatil příslušný poplatek. Schůze se konaly vždy v neděli a do 17. století začínaly před polednem. Zvyk zahajovat „společnost“ v odpoledních hodinách je až ze století následujícího. Schůze se konaly pravidelně v hospodě, kterou si cech zvolil za své trvalé sídlo. Jen cech o malém počtu mistrů odbýval někdy své schůze v bytě některého cechmistra. Začátek valné schůze byl přesně stanoven a kdo se opozdil, zaplatil pokutu. Bylo nutné, aby mistři přicházeli slušně oblečení, beze zbraní a střízliví. Zasedací pořádek byl přísně stanoven, každému bylo přesně určeno jeho místo u stolu a to většinou podle toho, jak dlouho byl ten který mistr členem cechu.

Schůze byla zahajována otevřením cechovní pokladny. Zásadním, přísně dodržovaným pravidlem bylo, že jednání „bez otevřené pokladnice moci nemá“. Jakmile byla cechovní pokladnice otevřena, platila přísná pravidla o chování účastníků schůze. Schůze měly celkem pravidelný program. Prvním bodem jednání bylo vybírání povinných poplatků od členů cechovní organizace. V chudším cechu namalovali na stůl prostý kruh křídou, do kterého jednotliví mistři skládali svůj příspěvek. Bohatší cechy měly malované nebo tepané příruční pokladničky. Vybrané peníze se ukládaly v pokladně. Příjmy nebyly velké, vždy šlo o menší částky a pokladní hotovost nepřevyšovala několik desítek kop grošů.¹¹³

Po vybrání příspěvků byly z pokladny vyjmuty artikule, privilegia a různá nařízení a hlasitě předčítány celé valné schůzi proto, aby si každý cechmistr osvěžil paměť. Teprve potom bylo přistoupeno k projednávání běžné agendy, jako například přijímání nových členů cechu, zapisování nových učedníků a jejich propouštění po ukončení učební doby, pak přišla na řadu různá usnesení, která řešila aktuální otázky řemesla, například usnesení o společném

¹¹¹ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 10.

¹¹² Martínek, Z.: Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752–1756, s. 41.

¹¹³ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 13.

nákupu surovin, o cenách apod. Nakonec se řešily různé spory mezi mistry a vyhlašovaly rozsudky. Cechovní jednání bylo ukončeno uzavřením pokladny.¹¹⁴ Společné shledání celého cechu bylo zcela pravidelně zakončeno tzv. svačinou. Svačině se přikládala velká důležitost. Na cechmistrovský stůl byly přineseny nádoby, často cínové, ze kterých se čepovalo cechmistrům. Ostatním nosil pivo hospodský v obyčejných džbáncích.¹¹⁵

Cechy měly povinnost, kterou rády plnily, účastnit se městských slavností. Měly dodat slavnostem lesk a dokumentovat bohatství města. Zde se mohla okázalost a vážnost cechu rozvinout v plné míře. Cechy byly seřazeny do průvodu podle svého významu a společenského hodnocení. Pořadí cechů bylo přesně stanoveno a kodifikováno podle tzv. Soběslavských práv, sepsaných kolem poloviny 15. století, i když jistě zachycují zvyklosti mnohem starší. Pořadí cechů v Praze bylo následující:

- řezníci
- zlatníci
- platnéři
- kožešníci
- krejčíři
- ševci
- nožíři
- sladovníci
- pekaři
- bečváři
- lazebníci
- soukeníci
- kramáři¹¹⁶

V čele každé skupiny řemesla byla nesena korouhev, ozdobená obyčejně na jedné straně znakem řemesla, na druhé postavou světce – patrona řemesla. Korouhve nebo praporce byly někdy tak veliké, že bylo zapotřebí mnoha nosičů, kteří by korouhev při závanech větru zvládli.¹¹⁷ Jednotliví členové cechu šli v průvodu oblečení do krojů řemesla, které se většinou

¹¹⁴ Tamtéž, s. 13 a n.

¹¹⁵ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 15.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 16.

vyvinuly z pracovních obleků jednotlivých řemeslných oborů. Ke krojům většinou patřily typické pracovní nástroje řemesla.¹¹⁸

K důležitým povinnostem cechu patřilo i vypravení pohřbu zemřelému členu či příslušníku jeho rodiny. Byla to opět příležitost veřejně deklarovat společenskou vážnost cechu. Pohřeb se obvykle vypravoval z kostela, kde měl cech svůj oltář nebo kapli. Katafalk s rakví byly přikryty přikrovem ze sametu či sukna, na něm byly umístěny štíty s cechovním znakem a vyobrazením patronů řemesla. Štíty byly vyrobeny z různých materiálů (textilní, vyšíváné, malované). Štítů bylo pět; dva byly zavěšeny na obou bocích na katafalku, pátý byl zavěšen vpředu. Kolem katafalku svítily svíce ozdobené taktéž znakem cechu. Účast na cechovním pohřbu byla pro členy cechu povinná. Rakev byla nesena na hřbitov mladšími mistry, v průvodu pak byly neseny cechovní prapory a korouhve. Cechovní pohřby byly velmi oblíbené, také měšťané, kteří nebyli řemeslníky, vstupovali do cechu, aby jim mohl být vypraven cechovní pohřeb. Cechy takové členy vítaly, neboť to byl zdroj dalších příjmů do cechovní pokladny.¹¹⁹

¹¹⁸ Tamtéž, s. 18.

¹¹⁹ Diviš, Jan: Pražské cechy, s. 18.

4. Krupské cechy

Město Krupka se nachází v severozápadních Čechách na úpatí Krušných hor, přibližně tři kilometry od Teplic. Vznik a rozvoj Krupky úzce souvisel s těžbou cínu. Přesný rok založení města neznáme, avšak už z roku 965 pochází zpráva od židovského obchodníka Ibrahima Ibn Jakuba, která dokládá vývoz cínu z Čech.¹²⁰ První písemnou zmínkou o Krupce je latinsky psaná listina krále Václava II. z 13. června 1305, kterou panovník daroval vrch Krupou zbraslavskému klášteru. V té době však byla Krupka stále jen hornickou osadou, nikoli městem.¹²¹ Kolem roku 1330 se o Krupce mluví jako o městečku a roku 1478 se z ní stalo město.¹²² 4. května téhož roku byl v Krupce prvně otevřen roční trh.¹²³ Již o rok později prodalo město či pronajalo tentýž solný trh Lorenzu Schneiderovi a jeho švagru Rüsselovi z Fojtovic, a sice na zkoušku po dobu jednoho roku za poplatek sedmi kop grošů.¹²⁴ Císař Maxmilián II. potom v roce 1567 povolil pořádání dalšího trhu, roku 1845 povolil císař Ferdinand I. další dva trhy.

Obyvatelé Krupky se ve středověku dělili na měšťany, tedy obyvatele žijící uvnitř městských hradeb, a na občany žijící mimo hradby. Měšťané žijící uvnitř městských hradeb měli právovérečné právo a mohli se účastnit městské správy. Mezi občany, kteří žili mimo městských hradeb postupně vznikala vrstva prosperujících řemeslníků, kteří rychle bohatli.¹²⁵

V poslední čtvrtině 15. století se v Krupce rozvinul živý ruch v jednotlivých řemeslech, která již byla organizována na cechovním principu. V této době (1480) se objevuje nejstarší zmínka o cechu kovářů v Krupce.¹²⁶ Cechovní řád sdružoval kováře, koláře, jehláře, zlatníky, kotláře, nožíře, slévače červené mosazi, zámečníky a klempíře. Předpokladem pro členství v cechu kovářů bylo měšťanské právo v Krupce. Mistrovské právo získal tovaryš zaplacením patnácti grošů. Další články artikulí stanovily povinnosti členů při úmrtí mistra, stanovovaly vyšší trestů za různá provinění a formovaly přijetí a postavení učně a tovaryše. Důležité bylo ustanovení, že mistr musel znovu získat právo měšťana i právo mistra, pokud vystoupil z cechu a zůstal mimo cech déle než půl roku. Další článek zakazoval a trestal pokutou jedné libry vosku člena cechu, pokud prozradil něco z cechovního tajemství.¹²⁷

V čele cechu stáli čtyři mistři, později označováni jako přední mistři (Vormeister), zatímco čtyři nejmladší mistři zajišťovali život cechu.

¹²⁰ Čada, Mojmír a kol.: Šestset let dolování na Cínovci, s. 15.

¹²¹ Stehlík, Thuma: Krupka bohatá i strádající, s. 8.

¹²² Jančárek, Petr: Města českého krušnohoří v předbělohorské době, s. 37.

¹²³ Müller, Augustin: Quellen- und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau: bis zum Jahre 1500, s. 257.

¹²⁴ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 49.

¹²⁵ Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 23.

¹²⁶ Jančárek, Petr: Města českého krušnohoří v předbělohorské době, s. 80.

¹²⁷ Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 24.

Dne 2. března téhož roku (1480) dostali od purkmistra a rady města Krupky povolení ke vzniku samostatného cechu řezníci, zároveň jim byl udělen cechovní řád, který obsahoval třicet článků.¹²⁸ Čtyři mistři měli živý dobytek prohlédnout, řezník byl potom povinen porážet dobytek v pátek a v masných krámech jimi otevřených mělo být prodáváno jen zdravé maso.¹²⁹ Přespolní měli právo prodávat zboží jen na týdenním trhu a to do tří hodin odpoledne.

Roku 1482 Těma z Koldic, pán na Krupce a na Bílině, uzavřel smlouvu s Burghardem z Fictumu a Neuschönbergu, pánem v Teplicích.¹³⁰ Smlouva se týkala řezníků, soukeníků a koželuhů z Krupky, Bíliny a Teplic. Smlouva stanovovala výši cla, které měli platit při vstupu na trh se svými výrobky z jednoho města do druhého. Bylo stanoveno, že řezníci z Teplic měli za své místo na trhu v Krupce platit jeden český groš. Clo z živého dobytka bylo placeno za kusy, které se na krupském trhu neprodaly. Koželuhové z Teplic platili v Krupce clo také podle kusů kůže.¹³¹

Dnem 11. března 1511 je datován vznik cechu ševcovského v Krupce, neboť mu byl udělen cechovní řád.¹³² Cechovní řád řešil mimo jiné podmínky k přijetí za mistra, podrobně popisoval mistrovský kus. Poplatek za přijetí za mistra činil patnáct grošů a čtyři libry vosku.¹³³ Později byl cechovní řád roku 1695 novelizován.¹³⁴ Nový cechovní řád pro cech ševců v Krupce byl potvrzen městskou radou bez účasti vrchnosti.¹³⁵

Cech tkalců plátna vznikl v Krupce roku 1589.¹³⁶ Cechovní řád jim byl purkmistrem a městskou radou potvrzen dne 7. srpna a lišil se od jiných cechovních řádů v Krupce především třicátým článkem, ve kterém bylo stanoveno, že tkalci plátna měli povinnost poskytovat za 1 kopy a 30 míšenských grošů horníkům cínu látku zvanou cvilink.¹³⁷

Cech pekařů byl v Krupce prvně zaznamenán 25. listopadu 1565, kdy byl cechu vydán cechovní řád, který byl později roku 1604 doplněn dalšími čtyřmi články.¹³⁸ Mezi jinými bylo cechu uděleno purkmistrem a městskou radou právo užívat v běžných záležitostech cechu vlastní pečetě v podobě dvojitého preclíku a marcipánu.¹³⁹

¹²⁸ Jančárek, Petr: Města českého krušnohoří v předbělohorské době, s. 80.

¹²⁹ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 25.

¹³⁰ Pfauter, Klaus, Stehlík, Jiřík: Krupka horní, nekrálovská, s. 97.

¹³¹ Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 26.

¹³² Jančárek, Petr: Města českého krušnohoří v předbělohorské době, s. 81.

¹³³ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 27.

¹³⁴ Müller, Gustav: Bergstadt Graupen im Erzgebirge, Heimatsbildung 32, 1925, s. 12.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Jančárek, Petr: Města českého krušnohoří v předbělohorské době, s. 81.

¹³⁷ Tamtéž, s. 93.

¹³⁸ Tamtéž, s. 81.

¹³⁹ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 30.

Cech krejčích a postřihovačů byl poprvé zmíněn roku 1605, kdy byl tomuto cechu purkmistrem a radou horního města Krupky potvrzen nový cechovní řád. Ten nahrazoval původní, již zastaralý cechovní řád. Pro běžné záležitosti v cechu bylo cechu krejčích a postřihovačů dovoleno používat vlastní pečeť.¹⁴⁰

Období třicetileté války a požár roku 1633 se negativně odrazily na vývoji krupských cechů, město bylo finančně vyčerpáno. Již tak špatnou hospodářskou situaci ztěžovaly dále spory s majiteli panství, s hrabaty ze Šternberku. Šternberkové, a v 18. století se o totéž pokoušeli majitelé panství z rodiny Clary–Aldrigen, žádali o uplatnění práva jmenovat mistry představené jednotlivým cechům i zastoupení ve shromáždění cechovních mistrů, kterých se dosud účastnili zástupci městské rady.¹⁴¹

V průběhu třicetileté války se změnil počet cechů i počet mistrů v jednotlivých ceších. Statistika z roku 1635 uvádí ve městě celkem 8 cechů. Počet mistrů v jednotlivých ceších byl k roku 1635 následující:

Ševci	Pláteníci	Krejčí	Koželuzi	Bednáři	Truhláři	Pekaři	Kováři
7	2	4	5	7	13	3	3

Tabulka č. 1: Počet mistrů v jednotlivých ceších v roce 1635.

V roce skončení třicetileté války bylo v Krupce cechů opět osm:

Ševci	Pláteníci	Krejčí	Koželuzi	Bednáři	Řezníci	Pekaři	Kováři
8	2	4	5	6	6	8	5

Tabulka č. 2: Počet mistrů v jednotlivých ceších v roce 1648.

Z tohoto přehledu vyplývá, že třicetiletou válkou nejvíce utrpěl cech truhlářů. Přestože se spojil s cechem bednářů, tak z původních dvaceti mistrů zbylo po válce pouze šest. O zlepšení své situace mohly naopak mluvit především cechy ševců, pekařů a kovářů.

Tak, jak třicetiletá válka ovlivnila počet cechovních mistrů, tak byl jejich počet snížen morovou nákazou, která město Krupku nasáhla roku 1680.

	Ševci	Pláteníci	Krejčí	Koželuzi	Bednáři a truhláři	Řezníci	Pekaři	Kováři a koláři
1679	8	7	9	8	12	6	12	6
1681	5	2	4	7	7	7	6	4

Tabulka č. 3: Číselný přehled počtu mistrů v jednotlivých ceších před a po morové nákaze roku 1680.

¹⁴⁰ Müller, Gustav: Bergstadt Graupen im Erzgebirge, Heimatsbildung 32, 1925, s. 12.

¹⁴¹ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 30.

Patrné snížení cechovních mistrů jednotlivých řemesel bylo dáno především tím, že v roce 1680 v důsledku nákazy morem zemřelo v Krupce na 300 osob, což představovalo třetinu obyvatel.

V roce 1708 koupil krupské panství František hrabě Clary–Aldringen, a hned v roce 1711 vznikl mezi ním a krupskými měšťany spor týkající se zasahování do pravomocí městské rady. Dne 11. června 1713 se pokusil majitel panství zasáhnout do pravomocí městské rady tím, že k renovaci předních mistrů poslal svého nižšího úředníka (aktuára), aby ovlivnil jmenování předních mistrů podle jeho přání. Cechovní mistři však takový postup nepřijali a odmítli spolupracovat.¹⁴² Jmenování předních mistrů městskou radou bylo obnoveno roku 1734. Ve stejném roce byl ke každému cechu, dle generálního cechovního patentu z roku 1731, přidělen cechovní inspektor jmenovaný z řad městské rady.¹⁴³

Cech zedníků a kameníků vznikl roku 1686, cech mlynářský potom roku 1757.¹⁴⁴ Rozvoj hospodářství v průběhu 18. století ovlivnil i oživení řemesel ve městě. Kristián Ulrich, původem z Krupky, provozoval v Oseku manufakturní tkalcovnu. Pavel Rodig, původem ze Saska, zavedl do Oseka řemeslo punčochářství, jež se z Oseka rozšířilo do okolních měst, především do Duchcova, Horního Litvínova, Hrobu, Světce, Bíliny, Teplic, Pozorky i Krupky. Práve v Krupce byl cech punčochářů doložen poprvé roku 1753 a těšil se velkému hospodářskému významu. O tři roky později, 24. ledna 1756, potvrdila Marie Terezie listinou vydanou ve Vídni cechovní řád cechu punčochářů.¹⁴⁵ Téhož roku (1756) již vlastnil cech dům s č. p. 39, kde se konalo první čtvrtletní cechovní shromáždění.¹⁴⁶ V téže době se objevil v Krupce jako dvanáctý, a zároveň poslední cech tesařů, jehož cechovní řád byl vydán Karlem VI. roku 1731.

Dle tereziánského katastru působilo v roce 1757 v Krupce 17 cechů, z nichž nejvyšší zastoupení měli punčocháři (23 mistrů), pekaři (16 mistrů), ševci (11 mistrů) a řezníci (6 mistrů).¹⁴⁷

Nový řád tkalců plátna a výrobců lněného a kartounového zboží ze 4. dubna 1807 reflektoval nové hospodářské a technické změny. Do vydání nového řádu se cech řídil artikulemi z roku 1589. Nový řád představoval snahu o přizpůsobení řemeslné výroby novým změněným poměrům. Vzrůstající počet technických vynálezů však předváděl a soustřeďoval

¹⁴² SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 31.

¹⁴³ Müller, Gustav: Bergstadt Graupen im Erzgebirge, Heimatsbildung 32, s. 12.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 13.

¹⁴⁵ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů Krupka, inv. č. 25.

¹⁴⁶ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 32.

¹⁴⁷ Chalupa, Aleš-Lišková, Marie-Nuhlíček, Josef-Rajtoral, František: Tereziánský katastr český, s. 103.

výrobu cechovně organizovaných řemesel do manufakturních dílen a stále čtenějších provozoven továrního typu.¹⁴⁸

S konečnou platností byla cechovní zřízení zrušena vládním nařízením z 20. prosince 1859.¹⁴⁹ Řemesla, která ustála přeměnu hospodářských poměrů, byla přeorganizována v živnostenská společenstva.¹⁵⁰

4.1 Cech krejčích

Historie cechu krejčích v Krupce ve světle archivních pramenů započala rokem 1605. Toho roku totiž krupská městská rada obdržela žádost o úpravu stávajících nevyhovujících statut cechu krejčích a o potvrzení jeho cechovních artikulí. Této žádosti bylo vyhověno a 1. srpna roku 1605 byla potvrzena nová statuta cechu krejčích¹⁵¹ v Krupce.¹⁵² Nová cechovní statuta se skládají z deseti obsáhlých článků:

1. krejčí nebo pláteník než vstoupí do cechu a bude se chtít stát mistrem, musí každý kvartál zaplatit do cechu čtyři bílé groše. Když cizinec získá měšťanské právo, musí do dalšího kvartálu doložit list o řádném zplození a výuční list a musí být ženat s pannou nebo vdovou, musí obstarat svačinu a věrtel piva, 6 tolarů a čtyři libry vosku do pokladnice, a šest bílých grošů do farního kostela. Mistrovský syn narozený a vyučený v Krupce, musel dva roky vandrovat a pokud se chtěl stát mistrem, musel obstarat svačinu a půl sudu piva a jeden tolar do pokladnice. Každý z mladších mistrů musel být poslušný přednímu mistrovi;
2. pokud se chce krejčovský tovaryš v Krupce usadit a získat mistrovství, musí obstarat svačinu, sud piva, zaplatit tři tolary, dvě libry vosku do pokladnice a šest bílých grošů do farního kostela;
3. pokud zemře mistr cechu, vdova může po nějaký čas vést řemeslo sama. Pokud se znovu vdá za mistrovského syna, musí do cechu zaplatit, jak je popsáno výše;
4. pokud chce mistr přijmout mladého učedníka, musí ho předtím 14 dní vyzkoušet a nesmí ho k řemeslu nutit pod pokutou jedné libry vosku. Když bude učedník do cechu přijat, musí přinést své osvědčení o řádném zplození, dá čtyři bílé groše a bude zapsán do register. Dále složí jeden tolar, čtyři libry vosku a šest bílých grošů farnímu kostelu. Učit se bude dva roky. Nikdo nesmí držet mladého učedníka v učení, pokud

¹⁴⁸ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 34.

¹⁴⁹ Stehlík, Thuma: Krupka bohatá i strádající, s. 49.

¹⁵⁰ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 35.

¹⁵¹ SOKA Teplice, Cechy Krupka, inv. č. 1.

¹⁵² Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 149.

se zároveň vyučuje i mistrovský syn, jinak zaplatí dva bílé groše. Když se učedník vyučí, musí dát mistru do pokladny 24 bílých grošů, pokud požaduje svůj výuční list, zaplatí jeden tolar;

5. pokud zemře mistr, mistrova žena nebo děti, musí se všichni z cechu v určitou hodinu sejít u předního mistra a společně jít k zemřelému, musí pomoci zemřelého nést. Pokud někdo z cechu nepřijde, zaplatí pokutu dvě libry vosku;
6. pokud někdo z mladších mistrů zmešká příchod na schůzi o půl hodiny, zaplatí půl libry vosku;
7. Pokud se v Krupce a jejím okolí bude vyskytovat řemeslník pracující mimo cech, zaplatí dvě kopy českých grošů, polovinu částky zaplatí krupské radě, polovinu řemeslu;
8. pokud mistr zkazí šaty a přijde se na to, bude mistr pokutován podle rozsudku řemesla. Pokud bude jeden mistr druhému jeho čeled' zadržovat, musí zaplatit jednu libru vosku. Žádný mistr nesmí žádného tovaryše 14 dní před svátky propustit pod pokutou jedné libry vosku. Dále žádný tovaryš nesmí před svátky od svého mistra žádat dovolenou pod pokutou ztráty týdenní mzdy. Mistr také nesmí tovaryše umístit a nechat pracovat v jiném domě;
9. pokud se chce dostat do cechu měšťan, musí do cechu zaplatit stejně jako jiný mistr, stejně jako musí obstarat svačtinu a jiné náležitosti;
10. Vzhledem k tomu, že ve městě Židé provozují řemeslo mimo cech a šijí ženské i mužské oblečení, je v Krupce mnoho chudých mistrů, kteří se své řemeslo čestně naučili a nemají chléb do úst. Tito mistři musí za řemeslo bojovat, takže Židé své oblečení mohou prodávat na jarmarcích. Proto každý musí mít měšťanské právo, jinak půjde před soud, dostane pokutu a půjde do vězení.¹⁵³

Ke konci statut je poté zmínka o cechovní pečeti. Starosta a městská rada dovolili používat pečeť, na které byly vyobrazeny krejčovské nůžky a soukenický mandl.

Z register cechu krejčích¹⁵⁴ se dovídáme o nešťastné události, která se přihodila 4. listopadu 1633. Ten den v Krupce vypukl ničivý požár, který se dotkl i cechu krejčích. Během požáru byl zničen cechovní obchod, tehdejší přední mistr Jakob Kollschitter stačil ve svém domě schovat alespoň cechovní artikule, ale registra i cechovní pečeť bohužel shořely.¹⁵⁵

Po pohromě, která postihla Krupku v podobě požáru roku 1633, se v městských ceších změnil počet mistrů. Podle dochovaných záznamů o počtu cechmistrů krejčích stáli roku 1635

¹⁵³ SOkA Teplice, Cech krejčích, inv. č. 1.

¹⁵⁴ SOkA Teplice, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí 1673–1759, inv. č. 2.

¹⁵⁵ Tamtéž.

v čele cechu čtyři cechmistři, roku 1648 pět. Cech krejčích byl ve městě natolik důležitým řemeslem, že se ho redukce počtu mistrů nedotkla, ba naopak se jejich počet rozrostl o jednoho. Osmého června roku 1648 vydal městský magistrát prohlášení, ve kterém uvedl, že cechmistři se mají obměňovat každoročně, a to v pondělí po svátku Nejsvětější Trojice, tedy první neděli po Letnicích.¹⁵⁶

Dochované knihy, především rejstříky řemesla krejčích¹⁵⁷ nám dávají poměrně podrobný přehled o jménech přijatých učňů, a také o jménech tovaryšů, kteří nabyli v cechu mistrovského práva. Jejich jmenný soupis i s městem původu se nachází v příloze č. 1 a č. 2 k této práci. Můžeme říci, že učedníci byli přijímáni do učení na dobu dvou let, jak určuje bod čtvrtý cechovních statut. Například učeň Benedict Miller nastoupil do učení roku 1667 pod vedením mistra Simona Kollschittera, a ukončil učení roku 1669.¹⁵⁸ Zápis o jeho vyučení však postrádá poznámku o výši poplatku za vyučení, který činil 24 bílých grošů. Roku 1682 však již záznam o platbě máme. Jedná se o učedníka Christiana Schrammela, který se učil u mistra Benedicta Hüllera. Christian Schammel zaplatil za vyučení v cechu 1 zlatý a 30 krejcarů a kromě toho 45 krejcarů příspěvku na vosk do kostela, celkem tedy 2 zlaté a 15 krejcarů.

Ze statut víme, že ke vstupu do cechu musel učedník zaplatit jeden tolar a čtyři libry vosku do cechovní pokladnice a šest bílých grošů do farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Krupce. Šest bílých grošů, náležejících do farního kostela, zde není zapsáno, byly tedy pravděpodobně zapsány do farních účetních knih.

8. června roku 1715 byl do cechu k vyučení přijat Johannes Antonius Sänff, syn cechovního mistra Hanse Georgia Sänffa. Vyučení tohoto chlapce však nemělo dlouhého trvání, neboť je v zápise napsáno: „an undt auffgenommen worden undt auch zugleich frei und loss gesprochen.“¹⁵⁹ Zápis neuvádí ani výši poplatku za přijetí do cechu, neboť mistrovský syn se v cechu učil kratší dobu, a zároveň platil za vstup do cechu menší poplatky, v některých případech nemusel platit vůbec.

Za mistrovské právo zaplatil roku 1775 Christoph Eichler 12 zlatých a 30 krejcarů, stejně jako roku 1778 Frantz Joseph Habel. Roku 1794 však za mistrovské právo zaplatil Anton Böse větší sumu peněz: Za mistrovské právo zaplatil 12 zlatých a 30 krejcarů, za písaře 10 krejcarů a za cechovního posla 35 krejcarů, dohromady tedy zaplatil 13 zlatých a 15

¹⁵⁶ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 191.

¹⁵⁷ SOKA Teplice, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí 1673–1759, inv. č. 2, SOKA Teplice, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí 1673–1776, inv. č. 3, SOKA Teplice, Cech krejčích, Rejstřík mistrů řemesla krejčovského 1733–1834, inv. č. 5.

¹⁵⁸ SOKA Teplice, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí 1673–1759, inv. č. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž.

krejcarů.¹⁶⁰ Dle cechovních statut měl zaplatit svačinu, sud piva, a do farního kostela čtyři toлары, dvě libry vosku a šest bílých grošů.

Mezi cechovními knihami cechu krejčích se nachází také Rejstřík přijatých učňů živnosti oděvnické.¹⁶¹ Jedná se o jedinou knihu, která nese označení „oděvnická živnost“, nikoliv „cech krejčích“. Rozdílné označení sdružení můžeme chápat ze dvou důvodů:

- jedná se o jiné, nezávislé sdružení
- jedná se o stejné sdružení, které bylo časem přejmenováno na „oděvnickou živnost“

Dle mého názoru připadá v úvahu druhá možnost, tedy, že byl cech krejčích pouze v průběhu svého fungování přejmenován na oděvnickou živnost. Tento názor opírám hned o dva důvody: prvním je fakt, že se jedná o jedinou takto nazvanou knihu, která je zároveň nejmladší ze všech knih ve fondu cechu krejčích. Druhým důvodem je výskyt stejných jmen vyučených mistrů oděvnického řemesla a cechu krejčích, který můžeme podle dochovaných pramenů sledovat od roku 1785. Seznam těchto mistrů oděvnického řemesla se zároveň nachází v knize Příjmy a vydání u ctihodného řemesla krejčovského¹⁶², takže o provázanosti tohoto řemesla s cechem krejčích není pochyb. Jmenný seznam vyučených mistrů oděvnického řemesla se nachází v příloze č. 3 k této práci.

Jak z názvu vyplývá, Rejstřík přijatých učňů živnosti oděvnické obsahuje zápisy o přijatých učních, a to od roku 1834 do roku 1860. Za dvacet šest let bylo přijato 43 učedníků.

Již roku 1834 se do učení přihlásil Emanuel Hoffmann z Duchcova. Učebním mistrem mu byl Ernst Kulbrich. Emanuel Hoffmann za přijetí zaplatil 3 zlaté, což je suma, kterou platili všichni zájemci o vyučení. Výjimkou byli pouze synové cechmistrů, kteří měli poplatek snížen na polovinu. Příkladem je například učedník Anton Kummrich z Krupky, který vstoupil do učení roku 1845, a jakožto syn mistra Bernarda Kummricha zaplatil pouze jeden zlatý a 30 krejcarů. Stejná situace se opakuje i v případě učedníka Ludwiga Bergena z Krupky, který nastoupil do učení roku 1856, a jako syn mistra Antona Bergena zaplatil opět jeden zlatý a 30 krejcarů.¹⁶³

Popis životní úrovně krejčovských cechmistrů dokládá Tereziánský katastr. Například Wentzel Rösler dle dochovaných záznamů vlastnil dům, ale stěžoval si na nedostatek obživy,

¹⁶⁰ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Cechovní kniha řemesla krejčí 1673–1693, inv. č. 4.

¹⁶¹ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík přijatých učňů živnosti oděvnické 1834–1859, inv. č. 7.

¹⁶² SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Příjmy a vydání u ctihodného řemesla krejčovského 1795–1796, inv. č. 6.

¹⁶³ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík přijatých učňů živnosti oděvnické 1834–1859, EČ 7.

neboť musel živit svou ženu a dvě děti. Se stejným problémem se potýkal také Hans Georg Sänff, který musel živit svou ženu a tři děti.¹⁶⁴

4.2 Cech punčochářů

Impulsem pro vývoj punčochářského řemesla v Krupce bylo založení manufaktury na punčochové zboží v areálu oseckého kláštera. Stalo se tak z popudu krupského rodáka Christiana Ulricha a Sasa Paula Rodiga. Díky tomu se punčochové zboží dostalo do dalších oblastí, především do Dubí, Bíliny, Teplic, Pozorky a Krupky. Právě v Krupce je první zmínka o cechu punčochářů z roku 1753. V té době byl cechmistrem Johann H. Lust a Xavier Richter, a inspektorem Daniel Anton Harnisch. Již 24. ledna roku 1756 měl tento cech svůj cechovní řád, který mu vydala a potvrdila císařovna Marie Terezie¹⁶⁵, jehož znění připojuji pro ilustraci:

My, Marie Terezie, z boží milosti římská císařovna v Germánii, v Uhrách, Čechách, Dalmácii, Chorvatsku, Slavonii královna, arcivévodkyně v Rakousku, vévodkyně v Burgundsku, Horním a Dolním Slezsku, Štýrsku, Kraňsku, Korutanech, markraběnka svatě říše římské, Moravy, Burgau, Horní a Dolní Lužice, knížecí hraběnka v Habsburku, Flandrech, Tyrolech a Haliči, vévodkyně v Lotrinsku a Barr, velkovévodkyně Toskánská apod. Známо činíme tímto listem, že před nás předstoupili punčocháři z horního města Krupky v našem dědičném království Čechy a prosili o potvrzení řemeslných artikulí.

1. Každý, kdo bude přijat do řemesla punčochářského v horním městě Krupce za vyučením nebo se chce stát mistrem a vstoupit, ten musí být katolického vyznání, zároveň taky musí slavit všechny církevní svátky; učedník má mít starší a jiné mistry v účtě, zdvořilosti, a svému učebnímu mistru má být poslušný a ochotný;

O učednících a jejich povinnostech

2. každý učedník, který chce být vpuštěn do cechu punčochářů v horním městě Krupce, musí být předtím přijat v přítomnosti před cechem předepsaného inspektora s vědomím cechovních starších, a to během pravidelné kvartální schůze, a poté bude zapsán jako učedník. Ten musí během šesti týdnů zůstat u mistra kvůli zkoušce. Pokud ho mistr prohlásí za schopného a způsobilého, tak musí mladík předložit svůj list o řádném zplození nebo listiny o jeho původu, a povolení od vrchnosti. Spolu s těmito

¹⁶⁴ NA, Tereziánský katastr 1713–1790(1848), TK Litoměřicko 31, Krupka, horní město, inv. č. 1739, kart. č. 514.

¹⁶⁵ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 250.

dokumenty budoucí učedník odevzdá do cechovní pokladnice také cechu pět zlatých, cechovnímu písaři za zápis třicet pět krejcarů, a cechovnímu poslovi patnáct krejcarů. Tak bude před otevřenou truhlicí přijat;

3. peněžní záruky, kterou učedník dluží a nemůže hotově složit, musí se ho ujmout dva měšťané a budou mistru zárukou při ztrátě, kterou by učedník způsobil z nedbalosti. Jeden mistr může mít vždy jen jednoho učedníka. Poslední rok před jeho propuštěním ale může mistr vzít jiného mladíka na zkoušku, a při propuštění jednoho vzít jiného;
4. učedník, který mistru zaplatil vyučení, musí zůstat v cechu punčochářů tři roky, a nesmí přerušit učení, nesmí utéci od jeho učebního mistra. Učedník se musí také věrně, čestně, pilně a poslušně projevovat ke svému učebnímu mistrovi; Pokud však učedník uteče na několik dní a opět se vrátí a chce se zlepšit, tak musí za jeden zmeškaný den nahradit jedním týdnem práce. Pokud má ale
5. učedník domnělé příčiny, že u svého učebního mistra nemůže déle zůstat, tak anižby od mistra utekl, uvědomí o situaci cechovní starší a inspektora, buď sám nebo prostřednictvím představených měšťanů, načež cechovní starší, spolu s inspektorem tu věc vyšetří, a podle nálezu přiřadí mladíka k vykonání svého dalšího učebního času k jinému mistru; a v případě, že předchozí mistr již přijal od učedníka plně sumu peněz k vyučení, tak tyto peníze musí odevzdat novému učebnímu mistru;
6. když se učedník chová neslušně nebo je nařčen z nevěry, tak bude takový předveden na magistrát, který o této záležitosti rozhoduje, a ztráty, které vznikly učebnímu mistru, budou nahrazeny měšťany, kteří se za učedníka zaručili;
7. u tohoto řemesla punčochářů v horním městě Krupce musí být učedníci přijímáni podle schopností, a když má učedník nebo jeho rodiče peníze, tak musí zaplatit pět zlatých: v případě ale, že tento učedník učební peníze zaplatit nemůže, a mistr ho pro jeho schopnosti chce i tak do cechu přijmout, tak takový učedník zůstane v učení o rok déle, tedy čtyři roky;
8. když zemře mistr předtím než vyprchá učební čas jeho učedníka, bude tento mladík během čtrnácti dnů přidělen jinému mistru, u kterého učedník dokončí své učení;
9. když mladík svou učební dobu čestně a správně zvládne, tak musí složit pět zlatých do cechovní pokladnice, třicet pět krejcarů městskému písaři a patnáct krejcarů cechovnímu poslovi před otevřenou pokladnicí, poté mu budou přečteny a vysvětleny cechovní artikule a také řemeslná generalia¹⁶⁶. Vyučený na tyto dokumenty složí

¹⁶⁶ Řemeslnými generáliemi jsou míněny zásady obsažené v generálních cechovních artikulích vydaných roku 1739.

přísahu a bude bez všech ostatních zvyků a ceremonií osvobozen, a přiřazen k tovaryšům, splněná kauce a výuční list budou vloženy do cechovní pokladnice až do dne, kdy se tovaryš rozhodne stát se mistrem;

10. mistrovští synové za vstup do cechu platí vždy jen jeden zlatý a třicet krejcarů, neplatí ani písaře ani cechovního posla;

O tovaryších, jejich vandrování a povinnostech

11. pokud tovaryš cechu punčochářského chce vandrovat ze svého učebního místa, a v případě že mu v cestě nic nestojí, musí tovaryš získat kopii cechovní listiny a list o vyučení ověřené cechovní pečeti a podpisy cechovních starších, a musí za tyto kopie zaplatit čtyřicet pět krejcarů. Tovaryš ale musí kromě těchto dokumentů získat také od vrchnosti list o povolení k vandrování;
12. každý tovaryš cechu punčochářského, mistrovský syn nebo cizinec, který chce dosáhnout mistrovského práva, musí tři roky v cizině vandrovat, a musí se v profesi zdokonalit. Pokud se stane, že kvůli fyzické slabosti nebo jiné významné příčině není tovaryš schopen vandrování, bude mu prominuta buď část vandru nebo celý vandr podle rozsudku magistrátu s výslechem cechovní komise nebo inspektora; tovaryš však musí vandr vynahradiť dvojnásobnou dobou učení se na mistra;
13. když nějaký cizí tovaryš přivandruje do cechu punčochářů, tak musí být povinen se ubytovat v řemeslnickém herberku, a hned tentýž nebo druhý den mu místní tovaryš ukáže práci a vandrující tuto práci musí přijmout a musí nastoupit do práce, předtím však vandrující tovaryš musí ukázat ověřený opis listu o jeho původu, a výuční listinu z jeho místa vyučení, poté prokázat jeho vědomosti z posledního pracovního místa;
14. v případě, že nějaký tovaryš u svého mistra již nechce déle zůstat, tak musí být vyplacen, mistru předem 14 dní práci vypovědět, a poté od toho čtvrt roku odvandrovat. Stejně tak, pokud již mistr nechce učit tovaryše, musí to tovaryši oznámit 14 dní předem;
15. dále žádný tovaryš se nesmí odvážit držet tak zvaný modrý pondělek, ani slavít žádný jiný pracovní den v týdnu, pod pokutou poloviny týdenní mzdy. Mistr, u kterého pracuje, mu řemeslnickou pokutu odečte, a sumu vloží do cechovní pokladny;
16. konečně tovaryši nesmí pořádat vlastní schůze bez přítomnosti inspektora, starších a jiných mistrů, ale do speciální schránky mohou týdně přispívat na nemocné a vandrující tovaryše a jiné potřeby jeden krejcar. Nesmí se prezentovat všechny

nepříjemné a nevhodné řeči, nebo písňe, zvláštní nadávky ani přezdívký, tovaryši se nesmí účastnit rvaček, vše pod řemeslnou pokutou, podle rozsudku inspektora a celého cechu;

O mistrech, mistrovských kusech, získání mistrovského práva a jejich pravomocích

17. když se chce stát mistrem tovaryš cechu punčochářů, který má za sebou vandr, ať je to mistrovský syn nebo cizinec, musí se 14 dní před kvartálem u jeho cechovních starších přihlásit, a během kvartálu poté ukáže všechny náležitosti týkající se mistrovského práva. Pokud se nevyskytne žádná překážka, tak musí tovaryš vyrobit mistrovský kus, který se skládá z:
- první: musí být budoucímu mistru ze středu cechu vybráni dva zástupci mistra, kteří adeptovi rozloží jeho tkalcovský stav, kandidát v přítomnosti zástupců strany cechu tkalcovský stav opět bez chyby složí. Dále
 - za druhé: adept musí vyrobit k tomu vhodný pár pánských punčoch z hedvábí, vlny, nebo z jakého materiálu bude chtít, zdobené na léto nebo na zimu, z jeho oblíbené barvy, s šitými květinami a třemi jehlami spojeným klínkem.
 - za třetí: hezký červený pár dámských punčoch s navrženými květinami a bílým pruhovaným klínkem.
 - za čtvrté: jeden pár pánských rukavic vhodné barvy
 - za páté: pánský čepec nebo klobouk vyrobené z různých barev, a toto všechno musí dokončit ve svém příbytku za dvacet osm dní, poté mistrovský kus předloží cechu za přítomnosti cechovního inspektora: pokud se shledají během prohlídky hotových mistrovských kusů nějaké malé chyby, tak je adeptu s malou pokutou odpuštěno, pokud se však vloudí velká chyba, kvůli které bude mistrovský kus odmítnut, tak se musí adept na mistra na nějaký čas vrátit k práci tovaryše, a musí lépe porozumět punčochářské profesi;
18. pokud budou mistrovské kusy schváleny jako vhodné a bezvadné, tak se adeptu na mistra povoluje mistrovské právo, a tentýž musí pro mistrovské právo složit do cechovní pokladnice deset zlatých, dále cechovnímu písaři za zapsání jednu kopu míšenských, a cechovnímu poslovi za odeslání třicet pět krejcarů; pokud ale získá mistrovské právo nějaký z venkova, v malém městě žijící punčochář, tak ten musí zaplatit podle výroby mistrovských kusů jen polovinu sumy, kterou musí zaplatit mistr horního města Krupky; co ale mistrovský syn a ti, kteří si vezmou mistrovské vdovy

- nebo dcery, ti složí rovněž jen polovinu sumy; a konečně nejmladší mistři mají povinnost hasit oheň a vykonávat všechny řemeslné záležitosti na rozkaz starších;
19. když řemeslo punčochářů nezapojí do své profese jiného řemeslníka, ale řemeslník se k řemeslu podivně přidruží, je nutné odtud všechny zhoubné fušery vymýtit, nikdo nesmí dovolit ani povolit takové přidružení;
 20. pokud se najde na týdenním trhu nebo na veřejném ročním trhu nějaký fušer, které na trhu prodává své zboží, tak bude tento fušer chápán jako narušitel a půjde do vězení, jeho nářadí a práce budou zkonfiskovány. Tento zásah proti fušerům bude brán jako precedens pro další takové případy. Fušer bude potrestán nejen pokutou, ale také bude obžalovaný místním magistrátem a bude souzen;
 21. všechny podomní obchody s punčochovým zbožím jsou zakázány: Každý místní cechovní mistr cechu punčochářů musí být schopen takovému podomnímu obchodníkovi zboží odejmout; ale takový kontraband musí být vždycky zaúčtován do účetních knih podle výměru generálií;
 22. obchodníci obchodují sice svobodně, se zbožím potvrzeným razítkem od cechovních mistrů cechu punčochářů, ale i když chtějí mít odlišné zboží od cizinců, nesmí odkupovat od fušerů, ani s nimi obchodovat;

Ovdovělým ženám mistrů

23. pokud po zesnulém mistru cechu punčochářů zůstává vdova je stále sama a nevdá se za nikoho mimo cech, a sama nechce být správcovou cechu, tak cech vybere mezi sebou dobrého tovaryše, který bude řemeslo dále řídit. Vdova sama však bude dlužná zaplatit kvartální poplatek jako ostatní mistři;

K cechovním setkáním a poplatkům

24. obyčejná setkání tohoto cechu punčochářů se musí konat čtyřikrát do roka, a sice ve všech kvartálech za přítomnosti cechovního komisaře, bez jehož přítomnosti jsou cechovní shromáždění zakázána. Všichni mistři a tovaryši musí dorazit na cechovní setkání v určitém čase k vrchním starším v městě Krupce, čestně, beze zbraně. Pokud se ale někdo k cechovnímu shromáždění nedostaví bez legální příčiny a omluvy, nebo přijde pozdě, když už bude otevřená cechovní pokladnice, ten bude pokutován cechovním komisařem;

25. u takového cechovního shromáždění se musí každý chovat mravně, nesmí vypustit žádnou prudkost, úšklebky, nebo jiné nesprávnosti, pod řemeslnou pokutou;
26. během každé kvartální schůze musí každý mistr a vdovy řídící řemeslo (z čehož ji ale dva cechovní starší osvobodili kvůli jejím jiným povinnostem) zaplatit 12 krejcarů: ale tovaryši, kteří pracují v horním městě Krupce, nebo u jinde bydlicího přidruženého mistra, složí do cechovní pokladnice jeden krejcar;

Cechovním starším, úschově pokladnice, úschově jejich přijatých pokut a kontrabandů

27. starší cechu punčochářů v horním městě Krupce musí být zvoleni od inspektora a cechu, a musí být potvrzeni magistrátem, a tím budou přijati do obvyklé povinnosti;
28. cechovní pokladnice, ve které jsou uložena profesní privilegia a všechny ostatní do cechovního středu náležící listiny, cechovní pečeť a příchozí peníze, musí mít dva různé zámky a klíče, z nichž jeden klíč bude mít cechovní komisař, a druhý vrchní starší;
29. během každé kvartální schůze musí každý punčochář zaplatit pravidelný kvartální příspěvek do cechovní pokladnice. Výběr tohoto poplatku má na starosti cechovní inspektor, který bude vybrán ze středu cechu;
30. všichni mistři a tovaryši cechu punčochářů v horním městě Krupce musí číst mši svatou, účastnit se pohřbů jejich mistrů a pomáhat mistrově ženě a dětem a ostatním příbuzným zemřelého. Pokud by se někdo bez významnější příčiny nedostavil, nebo by přišel pozdě, tak je takový povinen složit do cechovní pokladnice pokutu třiceti pěti krejcarů;
31. cechovní pokuty nikdy nesmí překročit dva zlaté, a žádný mistr ani tovaryš nesmí být pokutován bez vědomí inspektora a celého shromážděného cechu.¹⁶⁷

Ještě téhož roku (1756) koupil cech dům v Krupce s č. p. 39, a cech čítal 41 mistrů, z nichž ale 11 bylo z jiných měst (Bohosudov, Osek, Teplice). V roce 1757 převzali od krupských punčochářů jejich cechovní statuta další města v okolí, jako byl Hrob nebo Litvínov.¹⁶⁸

Cechovní kniha cechu punčochářů¹⁶⁹ nabízí kromě jmenného seznamu všech spolupracovníků cechu ihned v úvodu opisy dokumentů, které s tímto cechem souvisí. Prvním

¹⁶⁷ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, inv. č. 25.

¹⁶⁸ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 250.

¹⁶⁹ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, Cechovní kniha cechu punčochářů 1756–1848, inv. č. 27.

takovým opisem je výtah z vyhlášky, kterou vydal krajský úřad v Litoměřicích dne 28. června 1771, a která byla cechu doručena 9. července téhož roku. V této vyhlášce bylo povoleno vandrovat mimo Čechy pouze na Moravu, Slezsko, Horní a Dolní Rakousy, Štýrsko, Korutany, Kraňsko a Halič. Pokud by tovaryš chtěl vandrovat jinam, například do Uher, Chorvatska, Slavonska nebo Sedmihradska, musel si u tamní vrchnosti vyžádat a vyřídit speciální povolení k vandru.¹⁷⁰

Nařízení krajského úřadu v Litoměřicích z 30. ledna 1776 stanovoval poplatek cechu na oltář Božího Těla v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Krupce. Krajský úřad určil poplatek ve výši jedné kopy a třiceti krejcarů. Bohužel zde není zmínka o tom, zda se jedná o poplatek za jeden kvartál nebo za rok.¹⁷¹

Kopie dvorského dekretu vydaného 6. června 1786 se týkala vedení cechovních účetních knih. Příjmy a vydání měl zapisovat do cechovních knih cechovní písař. Dále bylo dekretem nařízeno, aby byly k dispozici na každé cechovní schůzi generálie, a to v originále či v opisu.¹⁷²

Nejvyšší rozhodnutí krajského úřadu v Litoměřicích z 6. února 1787 stanovovalo, že cechovní účty a majetek cechu má být zapisován ve formě tabulek.¹⁷³

Nedatovaná poznámka určovala, že všechny cechovní účty měly být psány a podepisovány pokladním písařem a na konci každého roku měly být účty revidovány. Účty měly být zapisovány v jedné knize a ostatní cechovní agenda měla být vedena v protokolech. Na konci každého kvartálu pak měl dávat písař pozor, aby byly splněny všechny staré resty z předchozího kvartálu.¹⁷⁴

Následující strany cechovní knihy patří zápisům o přijetí mistrovského práva doplněným o zaplacené poplatky. Můžeme tedy tato data porovnat opět s cechovními artikulemi. Podle 18. bodu cechovních artikulí cechu punčochářů v Krupce byl každý, kdo splnil mistrovský kus, povinen složit do cechovní pokladnice deset zlatých, cechovnímu písaři připadla dále jedna kopa míšenských grošů a třicet pět krejcarů putovalo cechovnímu poslovi. Budoucí mistr z venkova či mistrovský syn platil pouze polovinu sumy. Hned roku 1756, tedy ve stejném roce vydání cechovních artikulí pro punčocháře v Krupce, získal mistrovské právo

¹⁷⁰ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, Cechovní kniha cechu punčochářů 1756–1848, inv. č. 27, s. 13.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 16.

¹⁷² Tamtéž, s. 14.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž.

Florian Schmidt. Do cechovní pokladnice zaplatil v několika splátkách celkem 10 zlatých, z toho 35 krejcarů cechovnímu poslovi a 1 zlatý 10 krejcarů cechovnímu písaři.¹⁷⁵

Stejnou částku za získání mistrovského práva zaplatil v několika splátkách roku 1760 i Franz Linnerts z Horní Krupky.¹⁷⁶

Jmenný seznam vyučených mistrů punčochářského cechu se nachází v příloze č. 4 k této práci. Poslední část cechovní knihy tvoří potom soupis všech členů cechu během každé kvartální schůze s poznámkou o zaplacení kvartálního poplatku 15 krejcarů¹⁷⁷, což je o tři krejcarey více, než členům cechu ukládala cechovní statuta. Počet cechmistrů na kvartálních schůzích je následující:

rok	1757	1758	1759	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767
Počet cechmistrů	58	60	61	62	81	84	87	86	91	90	90

Tabulka č. 4: Přehled počtu cechmistrů cechu punčochářského

Kniha mistrů privilegovaného cechu punčochářů¹⁷⁸ nabízí pohled na detailní přehled dluhů a splátek cechovních mistrů rozdělených do jednotlivých kvartálních období. Z tohoto přehledu se dozvídáme, že punčochářský cech zaplatil za služby cechovního inspektora za rok 1788 dva zlaté¹⁷⁹, na opravu cechovního domu bylo roku 1789 vyplaceno jeho správci 10 zlatých a 47 krejcarů.¹⁸⁰

Údaje o počtu přijatých učňů do cechu punčochářů v Krupce bohužel nemáme, neboť se nedochovaly žádné evidenční knihy, které by takové učedníky uváděly.

Konec 18. století znamenal pro krupský cech punčochářů vrchol.¹⁸¹ Roku 1790, jak dokládá zápis v cechovní knize cechu punčochářského¹⁸² z 5. října, byl cech tvořen přesně 176 členy, z toho 101 bylo mistrů, 50 tovaryšů a 25 učedníků. Nedostatek přesnějších údajů o množství výrobků a zejména o jejich ceně brání, abychom mohli zhodnotit hospodářský význam cechu. Hospodářská prosperita punčochářského cechu však netrvala dlouho. Mistři si v podání ke krajskému úřadu v Litoměřicích ze dne 13. března 1791 stěžovali na trvalý pokles odbytu výrobků, což bylo zapříčiněno zastavením vývozu zboží do Ruska. Punčocháři byli

¹⁷⁵ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, Cechovní kniha cechu punčochářů 1756–1848, inv. č. 27, s. 31.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 50.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 209.

¹⁷⁸ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, Kniha mistrů privilegovaného cechu punčochářů 1787–1851, inv. č. 28.

¹⁷⁹ Tamtéž, fol. 15.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ *Erzgebirgeszeitung*, ročník 1921, s. 8.

¹⁸² SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, Cechovní kniha cechu punčochářů 1756–1848, inv. č. 27.

v této situaci nuceni přizpůsobit se novým podmínkám a soustředili se na výrobu jemného vlněného zboží nebo tzv. duchcovského stávkového zboží.¹⁸³

Vlna, kterou bylo pro výrobu nového zboží potřeba, nebyla pro nové druhy výrobků použitelná, a tak museli krupští punčocháři pořizovat vhodnou vlnu v sousedním Sasku. Větší vzdálenost a náklady spojené s cestováním pro materiál a clo zvyšovalo cenu výrobků, a tím se výrobky stávaly neprodejnými. Další překážkou pro zvýšení prosperity punčochářského cechu byl stále vyšší počet výrobců, kteří své zboží vyráběli v továrnách, tedy levněji. Konkurenci však viděli mistři cechu také ve spolučlenech cechu, kteří vytvořili zvláštní kategorii tzv. venkovských mistrů (Dorfmeister): mistři punčochářští, kteří žili na vesnicích a vedle řemesla byli také vlastníky větších či menších hospodářství. Z toho důvodu mohli takoví venkovští mistři žít levněji než mistři ve městě, a zároveň mohli své zboží vyrábět levněji, čímž získávali větší odbyt.¹⁸⁴ Mistři ve městě nedokázali takovým venkovským mistrům konkurovat a nebyli schopni přivést řemeslo na původní vysokou úroveň, naopak začal počet mistrů klesat.

Krupským punčochářům začalo také konkurovat svým zbožím sousední Sasko. Sasští výrobci chránili své výrobky vysokým dovozním clem na zboží ze zahraničí, čímž krupští punčocháři ztráceli další odbytiště svých výrobků.¹⁸⁵ Tereziánský katastr uvádí, že 50 punčochářů vyrobilo ze 70 centnéřů ovčí vlny 200 tuctů zdravotního živůtku, 50 špulek a měli 50 pracovníků v závodě. Odbyt tohoto zboží byl především do Prahy, Vídně a do Terstu.¹⁸⁶

Z rejstříku vyrobeného a odeslaného zboží a přijatých peněz¹⁸⁷ lze zjistit příjmy plynoucí z prodeje vyrobeného zboží, a zároveň je možné určit přibližnou cenu za vyrobené zboží. Dne 21. ledna 1833 si u cechu punčochářského objednal pan Langer 38 kusů živůtků, za které zaplatil 156 zlatých, z čehož vyplývá, že jeden živůtek v roce 1833 stál přibližně 4 zlaté 6 krejcarů. 27. června 1834 zakoupil pan Nagler 40 liber vlny za 112 zlatých, takže 1 libra vlny v Krupce roku 1834 stála 2 zlaté 48 krejcarů. Později však došlo ke změně v zápisech jednotlivých transakcí, přestalo se vypisovat konkrétní zboží slovně a bylo nahrazeno číslem. Vzhledem k tomu, že se nedochoval seznam nabízeného zboží s čísly, není možné jednotlivá zboží identifikovat. Syn pana Förschhemera si tak roku 1847 objednal 30 liber čísla 32 za 64 zlatých a 52 krejcarů.¹⁸⁸

¹⁸³ SOKA Teplice, Sdružený a skupinový inventář „Cechy Krupka“, s. 33.

¹⁸⁴ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 259.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ NA, Tereziánský katastr 1713–1790(1848), TK Litoměřicko 31, Krupka, horní město, inv. č. 1739, kart. č. 514.

¹⁸⁷ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, Rejstřík vyrobeného a odeslaného zboží a přijatých peněz 1833–1855, inv. č. 29.

¹⁸⁸ Tamtéž.

Životní úroveň cechmistrů lze pozorovat na základě dochovaných záznamů v Tereziánském katastru. Wentzel Burckhardt vlastnil dům, ale potýkal se s nedostatkem obživy, což byl problém, neboť musel živit svou ženu a čtyři děti. Se stejným problémem se potýkali také další mistři, jako Adalberth Groh či Jonas Gödtlich.¹⁸⁹

4.3 Cech výrobců lněného a kartounového zboží

4.3.1 Výrobci lnu

Nejstarším dochovaným pramenem, který se týká zpracování lnu a výroby lněného zboží v Krupce, je otevřený list ze 7. srpna 1589, ve kterém purkmistr a rada královského horního města Krupky potvrdili na přání budoucích cechovních mistrů cechovní statuta cechu tkalců plátna¹⁹⁰. Před městskou radu předstoupili jmenovitě Jacoff Wenczl, Blasius Stieler, Hanns Wenczl, Jochum Schwabe, Jacob Klügel, Thomas Schidericus, Merten Gral a Merten Miczscherigk a všichni se později stali cechmistry cechu tkalců plátna. Schválená statuta tvoří třicet bodů:

1. členové cechu tkalců plátna musí vyznávat víru v Boha a zároveň si v sobě musí pěstovat čest, poctivost, spravedlnost, věrnost a pravdivost;
2. mistr a tovaryši musí nejbližší neděli po suchých dnech složit každý jeden groš do cechovní pokladnice, kdo však ve stanovený čas tento poplatek nesloží, musí navíc zaplatit dva groše jako pokutu;
3. zvoníkovi náleží z obchodu každý kvartál, stejně jako u jiných řemesel, dva groše;
4. od teď nadále nesmí nikdo ve městě, v radním okrese, ani v tomto cechu zvyšovat a používat příjmy řemesla pod pokutou jedné kopy grošů, kdy polovina sumy připadne radě a polovina řemeslu;
5. Dále se mzdou: před prací musí být všude zachována tradiční rovnoměrnost. Tím se nikdo nebude zatěžovat, jak je lněná práce stanovena, neboť je určeno, že ze 14, 15, 16, 17, 18 běžné tkaniny, ze všech 5 loktů 1 bílý groš. Z 20, 21, 22, 23 běžné tkaniny za 2 lokty 1 míšenský groš, z 24, 25, 26 běžné tkaniny 4 denáry, za 27, 28, 29 z lokte 5 denárů, z 30, 31, 32, 33 běžné tkaniny 6 denárů, z 34, 35, 36. Vyšší poplatek na 42 běžné tkaniny za loket po 9 denárech. Tak musí také každý mistr lidi o tom informovat, např. nadepsat červenou křídou. Kdo tak neučiní, bude pokutován 4 groši;
6. Dále pokud někdo chce zanechat práce po jednom kusu, ten musí z jednoho kusu zaplatit 5 grošů, 1 denár a když je příze rozvinutá, zaplatí 6 denárů a dá jí zavinout;

¹⁸⁹NA, Tereziánský katastr 1713–1790(1848), TK Litoměřicko 31, inv. č. 1739, kart. č. 514.

¹⁹⁰Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen in Böhmen, s. 69–73.

7. Žádný fušér nesmí do cechu zanést ani vynést svou práci, jinak bude nucen zaplatit pokutu jedné kopy grošů, z níž půl kopy dostane městská rada a půl kopy řemeslo;
8. Dále musí všichni mistři dodržovat jednotnou šířku tkaniny a kvůli lepší přesnosti musí přední mistr každý kvartál nebo když si to nutnost vyžaduje, obházet, práci zkontrolovat, tkaninu změřit a pokud shledá tkaninu příliš krátkou, tak mistr zaplatí pokutu v denárech, pokud měří kratší loket, zaplatí pokutu 8 grošů;
9. pokud mistr přijímá učedníka, musí ho nechat čtrnáct dní rozkoukat. Pokud je po čtrnácti dnech mladík rozhodnut o vstupu do učení, musí přednímu mistru ukázat svůj list o řádném zplození a musí se za sebe zaručit částkou šesti kop. Pokud učedník uteče, musí ručitelé zaplatit dvě kopy městské radě, dvě kopy grošů cechu a dvě kopy grošů mistru, který ho učil. Pokud učedník dosáhne tří let učení, musí zaplatit jednu kopy grošů, a to půl kopy radě a půl kopy řemeslu. Dříve, než tento mladík poté získá i mistrovské právo, musí dva roky vandrovat, zatímco mistrovský syn má povinnost vandrovat jen jeden rok;
10. žádná žena, kromě vdov po mistrech, nesmí zastávat úřad mistra;
11. Dále pokud se chce cizí mistr zde stát mistrem, musí předtím získat od městské rady měšťanské právo, a musí doložit svůj list o řádném zplození a výuční list jako doklad, že absolvoval tři roky učení, dále musí o vstup do cechu žádat jeden kvartál a musí zaplatit řemeslu 10 grošů. Pokud vše splní, musí také udělat mistrovský kus: Dvě a tři, také čtyři příze spojit, aby látky na sebe navazovaly. Pokud mistrovské právo nesplní, nesmí mu být dovoleno získat mistrovské právo, nebo dostane pokutu půl sudu piva. Rovněž musí také ostatní mistři toto vědět a když bude od předního mistra zadána nová práce, která se bude každoročně opakovat, a někdo v takové zkoušce neobstojí, je povinen zaplatit půl sudu piva. Dále musí také nový mistr k mistrovskému právu udělat tři kopy lokte plátna, jednu kopy z dvaceti tkanin, druhou z třiceti tkanin, třetí ze čtyřiceti tkanin z jeho vlastní příze nebo erární, podle toho, co mu cech ráčí udělit. Taková práce musí být bez chyby. Pokud je toto všechno splněno, musí ještě zaplatit čtvrt piva řemeslu, také jeden zlatý do pokladnice, a tak bude přijat mezi mistry. Pokud má mistrovského syna nebo dceru, mají takoví potomci o polovinu méně povinností oproti nemistrovským potomkům;
12. pokud je tovaryš často mistrem trestán, musí tovaryš zaplatit jeden groš;
13. Pokud chce mistr nechat tovaryše vandrovat, musí mu zadat podle potřeby řemesla práci na cestu, dále musí mistr říci tovaryši: Když dokončíš práci, můžeš se jít učit k jinému mistru. Pokud dále nebudeš chtít u mistra zůstat, nesmíš odejít v půlce, ale

- musíš přihlásit svou rezignaci a obdržet práci na cestu, jemnou a čistou tkaninu musíš vyčistit a řádně se rozloučit;
14. pokud nějaký mistr zkazí svou práci, musí dát do pokladnice šest grošů;
 15. nikdo nesmí přijít na cechovní shromáždění ozbrojen pod pokutou osmi grošů;
 16. pokud se někdo odmítá zúčastnit jmenování nového předního mistra, zaplatí jako pokutu dva groše;
 17. pokud někdo na shromáždění hanobí Boha, nadává, hádá se a chová se nepřístojně, bude pokutován čtyřmi groši. Ten, kdo hádku začal, musí opět naplnit nádoby pivem;
 18. pokud někdo přivede do hostince zlou ženu nebo jinou nečestnou a podezřelou osobu bez vědomí předního mistra, bude pokutován čtyřmi groši;
 19. ani mistr, ani tovaryš nesmí projít bosý před branou nebo před domem svého souseda, pod pokutou dvou grošů;
 20. pokud někdo v řemesle zemře, musí nejmladší mistr v jakoukoliv hodinu k pohřbu zemřelého přihlásit, a mistr či mistryně musí spolu s tovaryši zemřelého zvednout, sejít se před domem, a společně jít k hrobu pod pokutou osmi grošů. V případě, že chybí na hřbitově hrobník, musí dva mladší mistři hrob vykopat pod pokutou 8 grošů;
 21. pokud se k zemřelému nemůže povozník dostat, musí mistr a tovaryši pomoci zemřelého nést a musí každý na zemřelého přispět, od starších dostane 6 grošů, od mladších a malých 4 groše. Takové peníze ale musí v obchodě uložit a všechny musí být použity k dobrému účelu;
 22. z cechu bude vyřazen každý, kdo bude cizoložit a krást, nebo kdo pojme za ženu prostitutku nebo děti prostitutky;
 23. Řemeslo často potřebuje soud, a během roboty je soudu potřeba, takový mu tedy musí být dovolen a povolen. Naopak musí přední mistr pustit na všechny jarmarky své mladší mistry jako stráž;
 24. když má nějaký tovaryš tajnou hospodu, a nějaký jiný tovaryš přijde a oznámí to, musí majitel hospody zaplatit šest kop;
 25. pokud nějaký tovaryš musí nutně pracovat za branou města, a později se do města opět vrací, musí být potrestán podle rozsudku mistrů a tovaryšů;
 26. tovaryš, který pracuje nečestně a nesnaží se, musí zaplatit pokutu třicet grošů a bude z řemesla propuštěn;
 27. mistr, který chce opustit současný cech, a chce jít mistrovat jinam, musí to cechu oznámit, a cech mu dá lhůtu, do které se tento mistr může vrátit bez mistrovského práva;

28. Pokuty a poplatky, které do řemesla přichází musí být ukládány do mistrovské pokladnice;
29. každý mistr, který zde mistruje, musí ročně doručit k povýšení jeho c. k. dolům cvilink 30 loket dlouhý, 7 čtvrtin lokte široký, za jednu kopu a třicet grošů míšenských;
30. závěrem dovolujeme pečeti cechovní pečeti zelené barvy.

Další cechovní prameny bohužel chybí, není proto možné popsat vývoj cechu tkalců jinak, než pouze cechovními artikulemi.

4.3.2 Výrobci lněného a kartounového zboží

Výrobci lněného a kartounového zboží dostali své potvrzené cechovní artikule od magistrátu města Krupky dne 5. dubna 1807 a jedná se tedy o nejmladší statuta pozorovaných cechů. Doposud se cech řídil zastaralými cechovními artikulemi tkalců plátna z roku 1589. Nově vydané artikule se snažily přizpůsobit novým změnám ve společnosti, zejména manufakturní a tovární výrobě.¹⁹¹ Artikule potvrdil tehdejší purkmistr města Krupky Joseph Lehmann, a dva městští radové Johann Malik a Joseph Tieze. Listina je zpečetěna velkou krupskou městskou pečeti. Cechovní artikule obsahují celkem 14 stručných bodů týkajících se chodu a fungování cechu výrobců kartounového zboží:

1. do cechu smí vstoupit měšťané pouze dobrovolně a nenuceně;
2. každý mistr, který do cechu vstoupí, musí v něm zůstat a řídit se platnými nařízeními;
3. každý člen cechu se musí chovat čestně a skromně;
4. ze členů cechu se budou volit starší, kteří budou vést správu na cechovních schůzích i při jiných příležitostech;
5. členové cechu mají povinnost určit pro cizí tovaryše herberk a sumu peněz, které vandrujícím tovaryšům předají. Suma peněz však nesmí ostatní měšťany dohnat k úpadku;
6. mistři mají povinnost nést kříž u každého procesí v jejich třech prosebných dnech ke Xaverovi a Svatému Tělu;
7. všichni členové cechu jsou zavázáni povinností účastnit se důležitých událostí, jako jsou požární či válečná nebezpečí a tam, kde to bude magistrát pokládat za nutné;
8. pokud bude chtít někdo do cechu vstoupit a splnit náležitosti k získání mistrovského práva, musí zaplatit dvanáct zlatých, pro přijetí do cechu tři zlaté a pro propuštění také tři zlaté. Pokud bude někdo takový z Krupky, potom zaplatí jen polovinu výše peněz;

¹⁹¹ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 264.

9. každý, kdo byl přijat do cechu, musí přinést právoplatné vysvědčení, které mu vydal legitimní přisedící;
10. každý, kdo se chce v cechu stát mistrem, musí vyrábět dobré a kvalitní zboží, zároveň nesmí nikdo samovolně zvyšovat či snižovat mzdu;
11. tovaryši tohoto cechu se mají řídit artikuly v jiných krupských ceších;
12. učedníci nesmí přebíhat od svého mistra k jinému, pokud k tomu nemají čestnou příčinu. Pokud však chce učedník i tak od svého mistra odejít, nesmí ho přijmout jiný mistr v tomto cechu;
13. členové cechu jsou povinni na každé kvartální schůzi složit do cechovní pokladnice kvartální peníze, tedy dohromady dvanáct krejcarů. Uložení těchto peněz do pokladnice bude poté prokázáno ještě ročním účtem;
14. tento řád krupský magistrát povoluje a záleží na cechu a jeho chování a obchodování, zda ho bude magistrát tolerovat.

Cechovní kniha Žádost o přijetí do učení¹⁹² obsahuje chronologický soupis přijatých učňů k vyučení. Jmenný přehled přijatých učňů je přiložen v příloze č. 5 k této práci. Ze zápisů z cechovní knihy vyplývá, že každý, kdo se chtěl vyučit v cechu lněného a kartounového zboží, zaplatil 3 zlaté. Pokud byl zájemce o vyučení synem některého z mistrů, platil polovinu této částky, tedy 1 zlatý 30 krejcarů.

Z dalších archivních pramenů, týkajících se tohoto spojeného cechu výrobců lněného a kartounového zboží, nám mohou posloužit již pouze účty¹⁹³ dochované mezi léty 1807–1821, na jejichž základě si můžeme udělat alespoň skromný obraz o fungování tohoto cechu.

Nejstarší dochovaný účet pochází z roku 1807, tedy ze stejného roku, jako byl vydán nový cechovní řád. V tomto účtu se nachází poznámka o ceně za potvrzení privilegia, tento poplatek činil přesně 24 zlatých a 25 krejcarů. Ze společné cechovní pokladny se platil také herberk, a to dva zlaté, cechovní inspektor si přišel také na dva zlaté, příspěvek na mši svatou dosahoval 42 krejcarů. Založení nových cechovních knih vyšlo na 3 zlaté a 48 krejcarů. Podle 13. bodu cechovního řádu musel každý na kvartální schůzi zaplatit poplatek 12 krejcarů, což v tomto roce splnili všichni členové cechu.

Roku 1808 ubyla v účtu položka za dosažení privilegia, ze společné pokladny se na mši svatou opět přispělo 42 krejcarů, udržování herberku vyšlo o jeden zlatý draž, platily se tři zlaté, cechovnímu inspektorovi opět připadly dva zlaté. Každý za sebe dal poté v souladu s cechovním řádem do cechovní pokladny 12 krejcarů jako kvartální poplatek. Stejná situace

¹⁹² SOkA Teplice, Cechy Krupka, Cech výrobců lněného a kartounového zboží, Žádost o přijetí do učení 1746–1864, inv. č. 32.

¹⁹³ SOkA Teplice, Cechy Krupka, Účty, 1698–1857, kart. č. 1.

se opakovala i o rok později, tedy roku 1809, s výjimkou poplatku na herberk, který se opět snížil na původní dva zlaté.

Roku 1810 jsou opět řádně odvedeny všechny kvartální poplatky ve výši 12 krejcarů za osobu, stejně jako zůstala neměnná cena za cechovního inspektora, tedy dva zlaté. Prodražilo se však udržování herberku, které tento rok vyšlo na osm zlatých, stejně jako členové cechu zvýšili příspěvek na mši svatou na 45 krejcarů. Vzestupný trend mají ceny za herberk i mši svatou až do konce sledovaného období, do roku 1821. Poplatek za cechovního inspektora zůstal neměnný, tedy dva zlaté.

Vývoj počtu mistrů v cechu výrobců lněného a kartounového zboží můžeme pozorovat na základě tabulky níže:

Rok	1807	1808	1809	1810	1811	1812	1813	1814	1815	1816	1817	1818
Počet mistrů	10	10	10	11	13	13	13	15	16	16	20	21

Tabulka č. 5: Vývoj počtu mistrů v cechu výrobců lněného a kartounového zboží

4.4 Cech koželuhů

První zmínka o cechu koželuhů pochází z roku 1482, kdy tehdejší pán na Krupce Těma z Koldic uzavřel smlouvu s majitelem panství Teplice o výši cla mezi dvěma panstvími pro obchody cechu řezníků, soukeníků a koželuhů z Krupky. Krupští koželuhové platili za jednu hovězí kůži jeden haléř, za ostatní kůže potom půl haléře clo.¹⁹⁴ Pro detailnější poznání fungování cechu koželuhů v Krupce je možno čerpat informace pouze z tovaryšské knihy¹⁹⁵ a mistrovské knihy¹⁹⁶, neboť cechovní artikule ani další prameny se bohužel nedochovaly.

Tovaryšská kniha cechu koželuhů v Krupce nabízí detailnější pohled na poplatky spojené se vstupem a vyučením v cechu. Obecně se dá říci, že za vstup a vyučení u cechu zaplatil uchazeč 5 zlatých 35 krejcarů. Například roku 1743 zaplatil Johann Georg Görner z Hrobu 5 zlatých a 35 krejcarů za vyučení. Tato částka zahrnovala poplatek do cechovní pokladnice 3 zlaté, poplatek za vyučení 35 krejcarů, poplatek cechovnímu poslovi 15 krejcarů, písari 35 krejcarů, dvě libry vosku do kostela za 1 zlatý a 10 krejcarů, dohromady tedy 5 zlatých a 35 krejcarů. Jmenný seznam učedníků přijatých do cechu koželuhů se nachází v příloze č. 6 k této práci.

¹⁹⁴ Hallwich, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 53–54.

¹⁹⁵ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech koželuhů, Tovaryšská kniha 1725–1818, inv. č. 40.

¹⁹⁶ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech koželuhů, Mistrovská kniha 1737–1843, inv. č. 41.

Mistrovská kniha¹⁹⁷ cechu koželuhů v Krupce obsahuje chronologické zápisy získání mistrovského práva. Ihned v úvodu knihy je zápis, který objasňuje cenu za získání mistrovského práva: do cechovní pokladnice bylo nutné složit 12 zlatých 30 krejcarů, písaři 1 zlatý 10 krejcarů, cechovnímu poslovi 35 krejcarů a na bohoslužby 1 zlatý, dohromady tedy 15 zlatých 15 krejcarů. Jmenný seznam držitelů mistrovského práva se nachází v příloze č. 7 k této práci.

Tereziánský katastr zmiňuje materiální potřeby krupských koželuhů: 2 koželuhové ročně zpracovali 2000 kusů hovězí kůže a 2000 kusů telecí kůže, 240 centněřů vápna, 30 centněřů rybího tuku, a zaměstnávali 4 osoby.¹⁹⁸

4.5 Porovnání oděvních a textilních cechů v Krupce

Následující kapitola porovnává vybrané cechy z hlediska počtu přijatých učňů, počtu získání mistrovského práva, výše poplatků za vyučení a získání mistrovského práva. Limitující je pro srovnání fakt, že pro všechny sledované cechy nejsou dochovány archivní prameny ve stejném časovém rozmezí, pro cech punčochářů chybí jmenné seznamy a počet přijatých učňů a pro cech výrobců lněného a kartounového zboží chybí jmenné seznamy a počty získání mistrovského práva. Ostatní sledované cechy však tyto údaje dochované mají, je tedy vhodné tyto údaje pro přehlednost porovnat.

Název cechu	Sledované období	Počet přijatých učňů
Cech krejčích	1660–1834	110
Cech koželuhů	1725–1787	66
Cech výrobců lněného a kartounového zboží	1746–1863	295

Tabulka č. 6: Srovnání počtu přijatých učňů do sledovaných cechů

Počet přijatých učňů lze srovnat pouze pro cechy krejčích a koželuhů, neboť pro cech punčochářů a výrobců lněného a kartounového zboží nejsou tyto údaje dochovány. Jak dokládá tabulka č. 6, pro cech krejčích jsou dochovány údaje mezi léty 1660–1834, tedy za 174 let, během nichž bylo přijato 110 učedníků. Cech koželuhů má dochovány údaje o počtu přijatých učedníků za období 1725–1787, tedy za 62 let, během nichž bylo přijato 66 učedníků. Na základě těchto údajů lze říci, že o vyučení v cechu koželuhů byl vyšší zájem, neboť na jeden rok vychází u cechu koželuhů přibližně 1,06 učedníka, zatímco u cechu

¹⁹⁷ SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech koželuhů, Mistrovská kniha 1737–1834, inv. č. 41.

¹⁹⁸ NA, Tereziánský katastr 1713–1790 (1848), TK Litoměřicko 31, Krupka, inv. č. 1739, kart. č. 514.

krejčích pouze 0,63 učedníka za rok. Nejvyšší zájem však byl u cechu výrobců lněného a kartounového zboží, neboť za období 1746–1863, tedy 117 let, bylo přijato 295 učedníků, průměrně za rok bylo tedy přijato přibližně 2,52 učedníka.

Název cechu	Sledované období	Počet mistrovských práv
Cech krejčích	1635–1846	129
Cech punčochářů	1756–1768	61
Cech koželuhů	1675–1854	117

Tabulka č. 7: Srovnání počtu získaných mistrovských práv ve sledovaných českých

Počet získaných mistrovských práv lze sledovat pro cechy krejčích, punčochářů a koželuhů. Pro cech výrobců lněného a kartounového zboží nejsou tyto údaje dochovány. Jak dokládá tabulka č. 7, počet udělených mistrovských práv v cechu krejčích bylo mezi léty 1635–1846, tedy za 211 let, celkem 129, počet získaných mistrovských práv za jeden rok činí přibližně 0,61. V cechu punčochářů bylo během sledovaných 12 let uděleno 61 mistrovských práv, což činí ročně přibližně 5,08 mistrovského práva. Cech koželuhů udělil během sledovaných 179 let celkem 117 mistrovských práv, tedy za jeden rok přibližně 0,65 mistrovského práva. Z těchto počtů vyplývá jasná dominance a význam cechu punčochářů.

Název cechu	Výše poplatku za vyučení dle artikulů	Výše poplatku za vyučení dle účetních knih
Cech krejčích	4 bílé groše, 1 tolar; 4 libry vosku, 6 b. grošů farnímu kostelu; po vyučení 24 b. grošů	1 zlatý 30 krejcarů, 45 krejcarů za vosk
Cech punčochářů	5 zlatých, 35 krejcarů cech. písaři, 15 krejcarů cech. poslovi	-
Cech tkalců plátna	1 kopa grošů	-
Cech výrobců lněného a kartounového zboží	3 zlaté	3 zlaté
Cech koželuhů	3 zlaté do cech. pokladnice, 35 krejcarů poplatek za vyučení, 15 krejcarů cech. poslovi, 35 krejcarů cech. písaři	5 zlatých 35 krejcarů

Tabulka č. 8 Výše poplatku za vyučení ve sledovaných ceších

Pro porovnání částek přijatých za vyučení v jednotlivých ceších je nutné nejprve částky převést na stejnou měnu, tedy na zlaté. 1 zlatý = 60 krejcarů¹⁹⁹, 1 bílý groš = 3 krejcarů²⁰⁰, 1 tolar = 30 bílých grošů.²⁰¹

Pro vstup do učení do cechu krejčích bylo nutné zaplatit 4 bílé groše a 1 tolar do cechovní pokladnice. 4 bílé groše = 12 krejcarů, 1 tolar = 30 bílých grošů = 90 krejcarů, dohromady tedy uchazeč o vstup do cechu zaplatil 102 krejcarů, do farního kostela bylo nutné zaplatit 4 libry vosku a 6 bílých grošů (= 18 krejcarů) a po vyučení ještě doplatit 24 bílých grošů (= 72 krejcarů), dohromady 132 krejcarů, což odpovídá hodnotě **3 zlaté 12 krejcarů a 4 libry vosku**. Záznamy v účetních knihách uvádějí pouze hodnotu 1 zlatý 30 krejcarů za zapsání do cechu a 45 krejcarů za vosk, dohromady 2 zlaté 15 krejcarů.

Pro vstup do cechu punčochářů bylo nutné složit do cechovní pokladnice hotovost ve výši 5 zlatých, dále 35 krejcarů cechovnímu písaři a 15 krejcarů cechovnímu poslovi, dohromady tedy **5 zlatých a 50 krejcarů**. Údaje o reálné výši částky za vstup do cechu bohužel nemáme k dispozici.

¹⁹⁹ Vorel, Petr: Od pražského groše ke koruně české, s. 161.

²⁰⁰ <http://archive.is/R2Wz>, 15. 5. 2013.

²⁰¹ Vorel, Petr: Od pražského groše ke koruně české, s. 151.

Poplatky pro vstup do cechu výrobců lněného a kartounového zboží je nutno rozdělit na dvě časová období dle dochovaných statut. Cech tkalců, jemuž byla statuta udělena roku 1589, platil za vstup do cechu 1 kopu grošů = 360 krejcarů, dohromady tedy učedníci platili **6 zlatých**. Údaje z účetních knih pro srovnání výši poplatku za vstup se bohužel nedochovaly.

Dvoucech výrobců lněného a kartounového zboží, jimž byla statuta udělena roku 1807, platili za vstup do cechu **3 zlaté**, stejnou výši uvádí i účetní knihy.

Poslední sledovaný cech, tedy cech koželuhů, určil výši poplatku pro vstup do cechu na 3 zlaté do cechovní pokladnice, 35 krejcarů poplatek za vyučení, 15 krejcarů cechovnímu poslovi, 35 krejcarů cechovnímu písaři, dohromady tedy **4 zlaté a 25 krejcarů**, ve skutečnosti však dle dochovaných záznamů v účetních knihách platili zájemci o vyučení 5 zlatých 35 krejcarů, tedy o jeden zlatý 10 krejcarů více, než předepisovala cechovní statuta.

Při srovnání poplatků za vstup do cechu je však nutné brát v úvahu rozdílnou hodnotu peněz a výroby ve sledovaných obdobích jednotlivých cechů a také fakt, že cechovní statuta určující výši poplatku, vznikala v rozdílných letech. Výše poplatku za vyučení dle účetních knih je průměrnou hodnotou, kterou platil obyčejný řemeslník, nikoliv mistrovský syn či přiznžený řemeslník.

Název cechu	Výše poplatku za získání mistrovství dle artikulů	Výše poplatku za získání mistrovství dle účetních knih
Cech krejčích	Svačina, sud piva, 4 tolary; 2 libry vosku a 6 b. grošů do farního kostela	12 zlatých 30 krejcarů
Cech punčochářů	10 zlatých, 1 kopu míš. grošů cech. písaři, 35 krejcarů cech. poslovi	20 zlatých
Cech tkalců plátna	Svačina, půl sudu piva, 10 b. grošů, 1 zlatý	-
Cech výrobců lněného a kartounového zboží	12 zlatých	-
Cech koželuhů	12 zlatých 30 krejcarů do cech. pokladnice, 1 rýnský zlatý cech. písaři, 35 krejcarů cech. poslovi, 1 rýnský zlatý na bohoslužby	15 zlatých

Tabulka č. 9: Výše poplatku za získání mistrovství ve sledovaných češích

Pro srovnání jednotlivých poplatků za získání mistrovského práva je opět nutné převést poplatky na jednu měnu, opět na zlaté.

Poplatek pro získání mistrovského práva v cechu krejčích zahrnoval kromě svačiny a sudu piva 4 toлары do cechovní pokladnice, a dále dvě libry vosku a 6 bílých grošů náležící do farního kostela. 4 toлары = 120 b. grošů = 360 krejcarů do cechovní pokladnice, 6 b. grošů = 18 krejcarů. Dohromady žadatel o mistrovské právo u cechu krejčích zaplatil **6 zlatých 18 krejcarů**, svačinu, sud piva a 2 libry vosku. Záznamy v účetních knihách uvádí výši poplatku na 12 zlatých 30 krejcarů.

Pro získání mistrovského práva v cechu punčochářů bylo nutné zaplatit 10 zlatých, 1 kopa míšenských grošů cechovnímu písaři a 35 krejcarů cechovnímu poslovi. 1 kopa míšenských grošů = 2 kopy českých grošů = 720 krejcarů. Za mistrovské právo tedy uchazeč zaplatil **22 zlatých 35 krejcarů**. Výše poplatku v účetních knihách uvádí výrazně vyšší částku, přesně 20 zlatých.

Cech tkalců plátna učil výši poplatku za získání mistrovského práva na 10 bílých grošů, 1 zlatý, svačinu a půl sudu piva. 10 bílých grošů = 30 krejcarů. Uchazeč o mistrovské právo u cechu tkalců plátna zaplatil **1 zlatý 30 krejcarů**, svačinu a půl sudu piva. Záznamy v účetních knihách bohužel chybí.

Poplatek za mistrovské právo v cechu výrobců lněného a kartounového zboží bylo přesně **12 zlatých**. Ani zde nemůžeme porovnat výši stanoveného a reálného poplatku z důvodu nedochování záznamů.

Poslední cech, tedy cech koželuhů stanovil výši poplatku za mistrovství na 12 zlatých 30 krejcarů do cechovní pokladnice, 1 zlatý cechovnímu písaři, 35 krejcarů cechovnímu poslovi a 1 zlatý určený na bohoslužby, dohromady tedy uchazeč zaplatil **15 zlatých 5 krejcarů**. Dle záznamů v dochovaných účetních knihách byl poplatek stanoven na 15 zlatých.

Pro srovnání výše poplatků za mistrovské právo ve sledovaných ceších je nutné brát v úvahu, že cechovní statuta, která výši poplatku určovala, vznikala pro jednotlivé cechy v rozdílných letech, a tedy je nutné zohlednit hodnotu peněz, dále je také nutné brát v potaz výši výroby a bohatství jednotlivých cechů, neboť od těchto faktorů se výše poplatků vyvíjela.

Výše poplatku za získání mistrovského práva dle účetních knih je průměrnou hodnotou, kterou platil obyčejný řemeslník, tedy ten, který nebyl ani mistrovským synem, ani se nepřiženil do mistrovské rodiny.

5. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zmapování údajů obsažených v dochovaných archivních pramenech a nástin fungování a prosperity jednotlivých krupských oděvních a textilních cechů – cechu krejčích, punčochářů, výrobců lněného a kartounového zboží a koželuhů, a to z toho důvodu, že o zmíněných krupských ceších dosud neexistuje literatura zabývající se jejich hlubším poznáním.

Informace potřebné pro získání údajů o jednotlivých ceších byly čerpány především z cechovních artikulí, které se dochovaly pro všechny sledované cechy s výjimkou cechu koželuhů, dále byly informace získávány z dochovaných cechovních knih, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Teplice.

Pro lepší přehled o fungování cechovních organizací v českých zemích bylo nezbytné nastínit alespoň stručně jejich vývoj od počátku jejich formování při vzniku měst v průběhu 13. století, až do jejich zrušení živnostenským řádem 20. prosince 1859, kdy je nahradila formující se živnostenská společenstva. Neméně důležitý byl také nástin fungování uvnitř cechu mezi jednotlivými členy – učedníky, tovaryši a mistry, a vymezení jejich kompetencí a povinností.

Největší přínos předkládané bakalářské práce vidím v překladu a zpřístupnění jednotlivých cechovních artikulí, jež dosud nebyly komplexněji publikovány v žádné odborné literatuře, nemenším přínosem je dále stanovení cen za vstup do cechu či podmínek získání mistrovského práva a vzájemná komparace těchto poplatků mezi sledovanými oděvními a textilními řemesly.

Otázka charakteristiky jednotlivých oděvních a textilních cechů v Krupce by zasluhovala dále hlubší pozornost, než mohla přinést předkládaná bakalářská práce. Rozšíření práce vidím zejména v zaměření se na jednotlivá řemesla zvlášť, především na cech punčochářů, jenž měl mezi sledovanými cechy největší význam. Nemenší pozornost by zasluhovalo porovnání obsahu jednotlivých bodů artikulí se skutečností, především jak se lišily reálné ceny a mzdy od výše cen a mezd stanovených v artikulích. Další rozšíření práce vidím ve zmapování dalších krupských řemesel v daném období.

Nevydané prameny

Státní okresní archiv Teplice

- Cechy Krupka, Cech krejčích, cechovní artikule cechu krejčích, 1. srpen 1605, inv. č. 1.
- Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí (1673–1759), inv. č. 2.
- Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí (1673–1776), inv. č. 3.
- Cechy Krupka, Cech krejčích, Cechovní kniha řemesla krejčí (1673–1693), inv. č. 4.
- Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík mistrů řemesla krejčovského (1733–1834), inv. č. 5.
- Cechy Krupka, Cech krejčích, Příjmy a vydání u ctihodného řemesla krejčovského (1795–1796), inv. č. 6.
- Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík přijatých učňů živnosti oděvnické (1834–1859), inv. č. 7.
- Cechy Krupka, Cech punčochářů, cechovní artikule cechu punčochářů, 24. leden 1756, inv. č. 25.
- Cechy Krupka, Cech punčochářů, Cechovní kniha cechu punčochářů (1756–1848), inv. č. 27.
- Cechy Krupka, Cech punčochářů, Kniha mistrů privilegovaného cechu punčochářského (1787–1851), inv. č. 28.
- Cechy Krupka, Cech punčochářů, Rejstřík vyrobeného a odeslaného zboží a přijatých peněz (1833–1855), inv. č. 29.
- Cechy Krupka, Cech výrobců lněného a kartounového zboží, Žádost o přijetí do učení k mistrům různých řemesel; dáni za vyučenou (1746–1864), inv. č. 32.
- Cechy Krupka, Cech koželuhů, Tovaryšská kniha (1725–1818), inv. č. 40.
- Cechy Krupka, Cech koželuhů, Mistrovská kniha (1737–1834), inv. č. 41.
- SOkA Teplice, Cechy Krupka, Účty, 1698–1857, kart. č. 1.

Národní archiv

- NA, Cirkuláře, vyhlášky I. (1549–1849), inv. č. 1516, kart. č. 20.
- NA, Tereziánský katastr 1713–1790 (1848), TK Litoměřicko 31, Krupka, inv. č. 1739, kart. č. 514.

Vydané prameny

MÜLLER, Augustin: Quellen- und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau: bis zum Jahre 1500. Praha 1929, 425 s.

6. Literatura

- BUBEN, Milan: Encyklopedie heraldiky: světská a církevní titulatura a realie, Praha 2003, 505 s.
- ČADA, Mojmir: Šest set let dolování na Cínovci. Ústí nad Labem 1978, 197 s.
- ČECHURA, Jaroslav: Počet pracovních dnů v Čechách v pozdním středověku. Časopis Národního muzea v Praze. Oddíl věd společenských 158, 1989 (vyd. 1991), č. 3-4, s. 157-170.
- ČERMÁK, Miroslav: Olomoucká řemesla a obchod v minulosti, Olomouc 2002.
- DIVIŠ, Jan: Pražské cechy, Praha 1992, 143 s.
- EBELOVÁ, Ivana: Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, Dolní Břežany 2001, 193 s.
- ELKAR, Rainer: Deutsches Handwerk in Spätmittelalter und früherer Neuzeit: Sozialgeschichte, Volkskunde, Literaturgeschichte, Göttingen 1983.
- ERZGEBIRGSZEITUNG, Mai-Juni 1921, Teplitz-Schönau 1921.
- HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie: Umění a život zapomenutých řemesel, Praha 1955, 229 s.
- HALLWICH, Hermann: Geschichte der Bergstadt Graupen in Böhmen, Prag 1868.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v českých zemích: od počátků států po současnost, Praha 2007, 568 s.
- HOFFMANN, František: Středověké město v Čechách a na Moravě, Praha 2009, 712 s.
- CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František: Tereziánský katastr český, svazek 2, rustikál (kraje K – Ž), Praha 1966, 524 s.
- JANÁČEK, Josef: Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu, Praha 1963, 288 s.
- JANÁČEK, Josef: Řemeslná výroba v českých městech v 16. století, Praha 1961, 269 s.
- JANČÁREK, Petr: Města českého Krušnohoří v předbělohorské době: příspěvek ke studiu jejich sociální struktury, Ústí nad Labem 1971, 133 s.
- KARLOVÁ, Zdeňka: Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547, Praha 1934.
- KLÍMA, Arnošt: Manufakturní období v Čechách, Praha 1955, 523 s.
- KOCOUREK, Ludomír – KOCOURKOVÁ, Květoslava – VILÍM, Karel: Krupka z cínu zrozená, 2005.
- MARTÍNEK, Zdeněk – VAŘEKA, Josef: Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska, III. Řemeslná, domácká a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752–1756, Praha 2000, 241 s.
- MENDL, Bedřich: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských, Praha 1947, 111 s.

- MÜLLER, Gustav: Bergstadt Graupen im Erzgebirge, Heimatsbildung 32, 1925
- MÜLLER, Gustav: Die Gewerbeentwicklung in Teplitzer Tale, Erzgebirgszeitung XXXXIII
- NĚMEČKOVÁ, Eva: Krejčovské a ševcovské cechy v Bílině a Krupce v raném novověku, Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 28, 2010, s. 169–192.
- OTTIS, Adolf: Naše živnostenské právo, Praha 1947.
- PFAUTER, Klaus – STEHLÍK, Jiřík: Krupka horní, nekrálovská (aneb co nevíte o Krupce), Krupka 2009, 142 s.
- PURŠ, Jaroslav: K otázce průmyslové revoluce v hlavních odvětvích textilního průmyslu v Českých zemích. ČČH 2, 1954, s. 93–143.
- SCHULZ, Knut – MÜLLER-LÜCKNER, Elisabeth: Handwerk in Europa: vom Spätmittelalter bis zur Frühen Neuzeit, München 1999, 313 s.
- STEHLÍK, Jiřík – THUMA, Klaus: Krupka bohatá i strádající, Krupka 2012, 99 s.
- VOREL, Petr: Od pražského groše ke koruně české, Praha 2000.
- WINTER, Zikmund – ŠIMÁK, Josef Vítězslav: Český průmysl a obchod v XVI. věku, Praha 1913, 681 s.
- WINTER, Zikmund: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století, Praha 1906, 976 s.
- WINTER, Zikmund: Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620), Praha 1909, 749 s.
- <http://archive.is/R2Wz>, 15. 5. 2013.

7. Přílohy

Příloha č. 1: Přehled učňů přijatých do cechu krejčích

rok přijetí	jméno učedníka	původ
1660	Daniel Lehr	x
1660	Josheffan Lehr	x
1663	Benedict Beichelt	x
1663	Hans Conrad Bruchelt	x
1667	Benedict Miller	x
1669	Hans Bether Lehman	x
1669	Michael Habel	x
1676	Hans Georg Beichelt	x
1676	Christian Beichelt	x
1676	Hans Wentzel Lehman	x
1676	Hans Georg Lehman	x
1681	Hans heinrich Richter	x
1682	Christian Schrammel	x
1685	Hans Mörrl	Habartice
1686	Elias Baumgarten	X
1688		X
1696	Michel Lehmann	X
1697	Hans Gottfried Berger	X
1700	Georgis Senff	X
1700	Christoph Schlosser	Fojtovice
1708	Johann Bösse	x
1708	Johann Michael Lufft	x
1715	Wentzel Rösler	x
1715	Johannes Antonius Senff	x
1716	Christian Eichler	Modlany
1718	Frantz Proccoppi Rösler	X
1720	Antonius Pieshl	Soběchleby
1721	Andreas Habel	X
1722	Hans Georg Walta	Soběchleby
1722	Johann Georg Senff	X
1723	Hans Wentzl Rössler	X
1724	Johann Christoph Peichelt	Krupka
1724	Hans Böhert	X
1725	Zacharius Buvonh	Habartice
1728	Hans Michl Arnold	X
1729	Michael Watzker	X
1730	Benedict Lachenit	X
1730	Thomas Ditrich	X
1749	Josephus Pache	X
1755	Dominicus Kühnel	X
1755	Wentzel Heinrich	Krupka
1756	Hans Joseph Groh	Vrchoslav
1757	Christoph Walder	Vrchoslav
1757	Dominicus Eihnel	X
1761	Frantz Joseph Lufft	X
1763	Frantz Joseph Bösse	X
1760	Joseph Zeihel	X

1760	Franz Kollschiffer	X
1760	Joannes Fischer	X
1764	Joseph Elicher	X
1764	Christoph Eichler	X
1766	Frantz Joseph Rudolph	X
1767	Ignatius Sommer	X
1769	Christoph Lufft	X
1775	Josephus Pieshel	X
1780	Frantz Lehmann	X
1781	Joseph Martin	X
1784	Joseph Pensch	X
1785	Hans Georg Herlitz	X
1790	Frantz Gowarsch	X
1790	Xaver Herlitz	X
1793	Joseph Bruch	X
1796	Dominicus Schätner	X
1797	Anton Katze	X
1800	Frantz Kleinickel	Bohosudov
1801	Joseph Habel Sänff	X
1801	Frantz Wentzel Koller	X
1803	Frantz Willner	X
1803	Frantz Wentzel Mittner	X
1803	Wentzel Bittner	Bohosudov
1803	Joseph Gessel	Bohosudov
1804	Frantz Eichler	Soběchleby
1803	Frantz Watzek	Teplice
1805	Frantz Wentzl Köhler	X
1807	Frantz Lehmann	X
1810	Frantz Rehn	Krásný Les
1810	Berdard Eichler	X
1810	Joseph Kolschiter	X
1812	Frantz Karl Ritschel	Krásný Les
1813	Anton Miller	X
1813	Frantz Zehl	X
1813	Wentzl Karl	Krásný Les
1815	Lorenz Richter	Terezín
1815	Frantz Gessel	Bohosudov
1815	Frantz Sethmacher	Petrovice
1815	Ignatz Schehn Bach	Krásný Les
1816	Joseph Mergl	X
1816	Xaver Stetin	X
1817	Frantz Eichler	Soběchleby
1818	Frantz Gessel	Bohosudov
1819	Joseph Waines	Modlany
1819	Frantz Wentzel Eichler	Fojtovice
1818	Anton Wolf	X
1820	Joseph Schloser	Fojtovice
1820	Bernat Gowasch	Terezín
1822	Frantz Kunert	X
1823	Anton Berger	X
1826	Frantz Schmid	X

1826	Ferdinand Ritschel	Krásný Les
1828	Wentzel Trenkner	X
1828	Anton Tiege	Fojtovice
1831	Andreas Schnöbel	X
1831	Matheus Emanuel Pischel	Unčín
1832	Wilhelm Wächter	X
1832	Wentzel Brettschneider	Šanov
1833	Emanuel Eichler	Fojtovice
1833	Ivan Eichler	Horní Krupka
1833	Joseph Wächter	Vrchoslav
1833	Anton Eichler	X
1834	Joseph Eichler	Fojtovice

Zdroj: SOkA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí 1673– 1759, inv. č. 2.

Rank, Josef: Všeobecný slovník příručný jazyka českého i německého, díl II., Praha 1920.

Příloha č. 2: Přehled držitelů mistrovského práva cechu krejčích

rok	jméno cechmistra	původ
1635	Simonn Kollscher	Krupka
1638	Paull Paumgardten	Krupka
1638	Tobias Böhrr	Krupka
1653	Michael Bruchelt	Krupka
1658	Hanns Schammel	Krupka
1663	Georg Lehmann	Krupka
1663	Hanns Petterwoller	Krupka
1668	Elias Paumgarten	Krupka
1676	Benedict Miller	Krupka
1676	Nikel Martin	Krupka
1681	Matheus Dörner	Krupka
1684	Matheus Wentzel	Litoměřice
1693	Gottfried Berger	Krupka
1694	Elias Baumgarten	Krupka
1698	Johann Christoph Rudolph	Osek
1700	Wentzel Rösler	Libenava
1703	Hans Georg Senff	Krupka
1704	Frantz Gowarsch	Tmice
1733	Johann Joseph Sänff	Krupka
1733	Johann Christoph Lufft	Krupka
1733	Francisco Eichler	Krupka
1734	Joanni Georgis Tietz	Fojtovice
1734	Joanni Christopher Schlosser	Fojtovice
1738	Joanni Michaeli Heller	Soběchleby
1739	Georgis Rösler	Krupka
1748	Joseph Lachnit	Krupka
1748	Joseph Lufft	Krupka
1749	Joseph Patzelt	Krupka
1750	Henrichus Eichler	Krupka
1751	Joseph Bösse	Krupka
1755	Thomas Friedrich	Bohosudov
1755	Benedict Lachnit	Krupka
1755	Wentzel Lufft	Krupka
1759	Ferdinand Rudolph	Krupka
1760	Hans georg Walter	Krupka
1764	Joseph Lufft	Krupka
1767	Joseph Gowarsch	Soběhleby
1768	Joseph Tittrich	Krupka
1768	Ignatz Höller	Krupka
1769	Johann Michel Rudolph	Krupka
1769	Frantz Wentzel Laff	Krupka
1769	Joseph Püschel	Krupka
1769	Johann Christoph Schneider	Krupka
1773	Frantz Rösler	Krupka
1775	Christoph Eichler	Krupka
1778	Frantz Joseph Habel	Krupka

1782	Frantz Pöche	Krupka
1782	Ignatz Rohtelf	Krupka
1784	Gorgius Ketzke	Krupka
1785	Carl Hoffmann	Krupka
1785	Johann Frantz Lehmann	Krupka
1785	Johann Friedrich Turveck	Krupka
1788	Ignatz Büshel	Bohosudov
1788	Frantz Lufft	Krupka
1794	Anton Bösse	Krupka
1795	Joseph Walter	Rosenthal
1797	Joseph Eichler	Krupka
1797	Johann Paul Zirkler	Krupka
1802	Ignatz Schöltner	Krupka
1802	Andreas Geber	Proboštov
1802	Frantz Richter	Bohosudov
1803	Joseph Rösler	Krupka
1803	Alois Lufft	Krupka
1804	Anton Katze	Soběchleby
1804	Joseph Kleinmichel	Bohosudov
1804	Mathes Waltenger	Krupka
1804	Gottlob Brochmeyer	Bohosudov
1809	Anton Wolf	Petrovice
1810	Frantz Eichler	Fojtovice
1810	Frantz Wentzel Willner	Krupka
1810	Joseph Stetin	Krásný Les
1810	Johann Georg Kühnel	Krupka
1811	Georg Fischer	Krásný Les
1811	Ferdinand Knobloch	Krupka
1811	Christoph Schuhr	Petrovice
1811	Wentzl Bittner	Bohosudov
1812	Dominicus Hickman	Krupka
1812	Johann Waltinger	Krupka
1813	Frantz Weigert	Petrovice
1815	Ignatz Wechter	Krupka
1815	Frantz Joseph Ritschl	Krupka
1816	Joseph Gessel	Bohosudov
1816	Wentzel Bösse	Krupka
1818	Franz Schmid	Krupka
1819	Frantz Bruchelt	Krupka
1819	Ignatz Stöss	Krupka
1819	Franz Michel	Fojtovice
1820	Joseph Wolf	Krupka
1820	Herman Andreas	Krupka
1821	Anton Müller	Krupka
1821	Frantz Zechel	Habartice
1821	Carl Rutschek	Krupka
1821	August Kowasz	Krupka
1821	Joseph Hierschick	Krupka
1822	Lorenz Richter	Krupka
1824	Carl Rutschel	Krupka
1826	Wenzel Eichler	Krupka

1826	Joseph Luft	Krupka
1827	Frantz Schöttner	Krupka
1828	Anton Lehnert	Krupka
1828	Heinrich Wilka	Krupka
1828	Ignatz Pachmann	Krupka
1829	Anton Berger	Krupka
1830	Franz Eichler	Krupka
1830	Anton Lehenet	Fojtovice
1830	Wentzel Kirschner	Fojtovice
1830	Frantz Beck	Krupka
1831	Georg Hraude	Krupka
1831	Joseph Eichler	Fojtovice
1832	Franz Carl	Krupka
1832	Anton Habel	Krupka
1832	Ernst Friedrich Kulbrich	Krupka
1832	Joseph Schönbach	Petrovice
1833	Wenzel Kriesch	Krupka
1834	Karl Hierschick	Krupka
1834	Joseph Tietze	Krupka
1834	Wenzel Wächter	Krupka
1835	Joseph Naumann	Krupka
1836	Bernad Kowarz	Krupka
1838	Paul Eichler	Přední Cínovec
1840	Franz Schmidt	Fojtovice
1840	Joseph Walter	Unčín
1840	Ignatz Messner	Krupka
1841	Johann Franz	Krupka
1841	Andreas Scherkel	Krupka
1842	Wilhelm Wächter	Krupka
1845	Joseph Geissler	Krupka
1846	Joseph Tandler	Krupka
1846	Ivan Eichler	Cínovec

zdroj: SOkA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík řemesla krejčí 1673–1776, inv. č. 3.

SOkA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Cechovní kniha řemesla krejčí 1763–1693, inv. č. 4.

SOkA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčích, Rejstřík mistrů řemesla krejčovského 1733–1834, inv. č. 5.

Rank, Josef: Všeobecný slovník příručný jazyka českého i německého, díl II., Praha 1920.

Příloha č. 3: Přehled přijatých učňů živnosti oděvnícké

rok přijetí	jméno učedníka	Původ
1834	Emanuel Hoffmann	Duchcov
1835	Joseph Buswik	Fojtovice
1836	Konrat Kummrich	Fojtovice
1836	Joseph Hauptmann	Unčín
1836	Joseph Wolf	Petrovice
1837	Bernat Nitsche	Cínovec
1837	Joseph Rodolph	Vrchoslav
1837	Ignaz Katze	Terezín
1838	Franz Eichler	Bohosudov
1838	Bernad Schubert	Proboštov
1838	Anton Stöss	Krupka
1838	Franz Kliem	Petrovice
1838	Eduard Kreibich	Křemýž
1838	Joseph Tandler	Dubí
1838	Umgenz Tschernal	Loket
1839	Eduard Hainzal	Prosetice
1840	Allois Trägner	Dubí
1840	Korner Rosenkranz	Žandov
1839	Wilibald Auen	Bohosudov
1842	Eduard Kattascha	Krupka
1841	Franz Zechel	Krupka
1843	Josef Stench	Krupka
1842	Anton Wagner	Krupka
1842	Franz Luft	Krupka
1842	Justinus Schönbach	Bohosudov
1842	Franz Hantschel	Proboštov
1842	Heinrich Wilka	Šanov
1842	Anton Silbniz	Šanov
1842	Eduard Bruch	Krupka
1842	Winzenz Umlauf	Petrovice
1844	Franz Hantschel	Cínovec
1844	Eduard Eichler	Terezín
1845	Karl Zechel	Krupka
1845	Anton Knobloch	Kostomlaty
1845	Anton Kummrich	Krupka
1845	Hermann Sethler	Šanov
1848	Ferdinand Tandler	Cínovec
1848	Paul Tietze	Cínovec
1849	Franz Weiwoda	Krupka
1849	Dominik Tittrich	Horní Krupka
1852	Emanuel Zechel	Krupka
1856	Ludwig Berger	Krupka
1859	Josef Rudolf	Krupka

Zdroj: SOkA Teplice, Cechy Krupka, Cech krejčí, Rejstřík přijatých učňů živnosti oděvnícké 1834–1859, inv. č. 7.

Rank, Josef: Všeobecný slovník příručný jazyka českého i německého, díl II., Praha 1920.

Příloha č. 4: Přehled držitelů mistrovského práva cechu punčochářů

rok přijetí	jméno	Původ
1756	Florian Schmidt	X
1756	Ignatz Ulbrich	X
1756	Michel Sommer	X
1756	Ignatz Lufft	X
1756	Joseph Aberth	X
1756	Joseph Eichler	X
1756	Joseph Jäger	X
1756	Andreas Habel	Bohosudov
1756	Dominicus Weber	X
1756	Wentzel Hükmann	X
1757	Jacob Hofmann	X
1757	Joseph Sommer	X
1757	Christoph Zechel	Bohosudov
1757	Frantz Sleymer	Soběchleby
1757	Joseph Hiltmann	Osek
1757	Ferdinant Rudolph	Bohosudov
1757	Joseph Heller	X
1757	Frantz Lufft Sen.	X
1757	Frantz Boss	X
1758	Joseph Matzker	X
1759	Anton Leiber	X
1759	Jacob Harnisch	X
1759	Joseph Deml	X
1760	Joseph Rudolph	X
1760	Joseph Walter	X
1760	Nicolaus Cadet	X
1760	Frantz Burckharts	X
1760	Anton Sigferdt	X
1760	Joseph Leutner	X
1760	Carl Anton Büttner	X
1760	Thomas Jäger	X
1760	Joseph Böse	X
1760	Christian Gut	X
1760	Franz Tize	X
1760	Franz Ulbrich	X
1760	Procop Aspe	X
1760	Franz Bruch	Horní Krupka
1760	Franz Linnerts	Horní Krupka
1760	Anton Heinrich	X
1760	Franz Heinrich	X
1761	Antoni Müller	X
1761	Johann Christoph Lechre	X
1761	Anton Dichter	X
1761	Christian Bruchs	X
1761	Joseph Gut	X
1762	Frantz Wentzel Brügger	X
1762	Sylvester Harnisch	X
1763	Anton Buroch	X

1764	Joseph Groh	X
1764	Frantz Lufft Jun.	X
1764	Joseph Richnel	X
1764	Hrantz Wentzel Becke	X
1764	Jacob Krohmann	X
1764	Hrantz Hebelt	X
1764	Ignatz Piltz	X
1766	Frantz Kohlschitter	X
1766	Joseph Hantsch Jun.	X
1768	Joseph Schneider	X
1768	Dominicus Schmiedt	X
1768	Ignatz Schneider	X
1768	Joseph Höller	X

Zdroj: SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech punčochářů, Cechovní kniha cechu punčochářů 1756–1848, inv. č. 27.

Rank, Josef: Všeobecný slovník příručný jazyka českého i německého, díl II., Praha 1920.

Příloha č. 5: Přehled přijatých učňů cechu výrobců lněného a kartounového zboží

rok přijetí	jméno učně	původ
1746	Jacob Johann Tranitz	x
1747	Johann Naumann	x
1747	Christopf Karl	x
1747	Johann Ruml	x
1747	Joseph Pabst	x
1747	Wenzel Paul	x
1748	Johann Kowas	x
1748	Jacob Rudolff	x
1749	Christian Höler	x
1750	Jacob Pochman	x
1750	Joseph Plos	x
1751	Jacob Pinil	x
1751	Wentzel Schoss	x
1751	Josepf Wage	x
1751	Jacob Poig	x
1752	Joseph Heinrich	x
1752	Christoph Schirmann	x
1752	Frantz Kaysler	x
1752	Christoph Rillich	x
1753	Jacob Hans Georg Kässer	x
1753	Joseph Pochman	Kladruby
1753	Joseph Ullrich	x
1753	Wentzel Husche	Trnovany
1753	Joseph Ploss	x
1753	Jacob Knül	Trnovany
1754	Joseph Mauge	x
1755	Johann Werner	x
1755	Jacob Schubert	Trnovany
1756	Frantz Tschische	Trnovany
1756	Johann Wentzel	x
1781	Johann Georg Figner	x
1781	Anton Neumann	x
1781	Joseph Richnel	Trnovany
1781	Frans Hubiczska	Kostomlaty
1782	Anton Hiesht	x
1782	Christian Souner	x
1782	Georg Heinrich	Šanov
1782	Johann Georg Hiegner	x
1782	Jacob Janter	x
1782	Frantz Wentzel Neube	Nová Ves
1782	Joseph Sommer	x
1782	Jacob Walter	x
1782	Wentzel Titel	x
1782	Joseph Ploss	Sobědruhy
1783	Georg Sommer	x
1784	Joseph Ploss	x
1784	Anton Kuhnert	x

1784	Jacob Lahl	x
1784	Anton Böss	x
1785	Frantz Neibs	Trnovany
1785	Wentzel Schubert	x
1785	Wentzel Neumann	x
1785	Joseph Schilhasson Luchewitz	x
1786	Wentzel Jantsche	Nová Ves
1786	Joseph Brettschneider	x
1786	Anton Erich	Trnovany
1786	Jacob Schubert	x
1786	Anton Bless	x
1786	Wentzel Ignatz	x
1787	Frantz Schebka	Trnovany
1787	Joseph Rudolf	Kladruby
1787	Joseph Neumann	x
1786	Anton Trabke	x
1788	Anton Schwoboda	Kladruby
1788	Georg Scheiner	x
1789	Joseph Pless	x
1789	Frantz Rauer	Prosetice
1789	Jacob Heinerth	Soběduhy
1789	Wenzel Bless	x
1789	Method Schebcka	Šanov
1790	Christoph Klamm	x
1791	Jacob Rolle	Nová Ves
1790	Wenzel Werb	x
1791	Jacob Ritter	x
1794	Joseph Rinel	x
1792	Joseph Hanak	x
1794	Joseph Haussen	x
1792	Joseph Brettschneider	x
1792	Jacob Reichel	x
1793	Joseph Porta	x
1793	Wenzl Reichel	x
1793	Franz Strech	x
1794	Georg Lahl	x
1794	Franz Tschörka	Trnovany
1794	Franz Aschenbrenner	x
1794	Joseph Zapp	x
1795	Joseph Holey	Trnovany
1795	Anton Schöpka	Trnovany
1795	Franz Müller	x
1795	Jacob Rudolph	x
1796	Jacob Brettschneider	x
1796	Joseph Giergick	Šanov
1796	Anton Rabe	x
1798	Wenzl Schermer	x
1798	Jacob Walter	x
1798	Anton Woras	x
1798	Andres Habel	x
1799	Friedrich Kummrich	Nová Ves

1801	Peter Geger	x
1801	Joseph Walter	x
1801	Joseph Habelka	x
1801	Bernard Goltsch	x
1801	Joseph Heer	x
1801	Anton Rolle	Proboštov
1801	Hans Georg Hermann	Sasko
1801	Gotthelf Rühler	Sasko
1802	Franz Schöpta	x
1802	Wenzl Swoboda	x
1802	Joseph Meebs	Nová Ves
1802	Anton Caabe	Proboštov
1802	Franz Watuke	Unčín
1803	Joseph Frabs	x
1803	Anton Mitschja	x
1803	Franz Joseph Valentin	x
1803	Joseph Köhler	x
1803	Procop Fleischer	x
1803	Franz Eigler	Fojtovice
1804	Franz Leschka	x
1804	Wenzl Bretschneider	x
1804	Franz Walter	x
1804	Joseph Michel	x
1805	Christoph Werner	x
1805	Franz Wainer	Dubí
1805	Joseph Staffan	Prosetice
1806	Jacob Fantsche	x
1806	Joseph Wagner	x
1806	Anton Christoph	x
1806	Joseph Walter	x
1807	Joseph Weber	x
1807	Anton Tuthil	Nová Ves
1807	Joseph Teüschel	x
1808	Franz Wenzel Werbs	x
1808	Bernart Weiner	x
1808	Wenzl Sammer	x
1808	Christian Scharst	Proboštov
1808	Wenzel Gudra	Kladruby
1808	Jacob Kunert	Sobědruhy
1808	Anton Tietze	Sobědruhy
1808	Joseph Diege	x
1810	Anton Schrametei	x
1810	Anton Hoster	x
1811	Franz Wenzl Merbs	x
1811	Anton Schubert	Trnovany
1811	Franz Anderle	Nová Ves
1811	Joseph Merpss	x
1811	Joseph Eichler	Krupka
1811	Anton Kowarsz	Proboštov
1811	Anton Rudolph	Mstišov
1811	Gotthelf Titel	Sasko

1811	Friedrich Rauschenbach	x
1811	Bernard Weit	Hostomice
1812	Joseph Hausmann	x
1812	Jacob Riedl	Řetenice
1812	Anton Rudolph	Mstišov
1813	Joseph Rudolf	Kladruby
1813	Joseph Richter	Cínovec
1813	Xaver Lehnert	Fojtovice
1813	Joseph Hubitschka	x
1812	Joseph Rudolph	x
1812	Anton Pliche	Srbice
1812	Franz Tutlik	Nová Ves
1814	Jacob Walter	Sezemice
1814	Ignatz Christoph	Nová Ves
1814	Johann Fanel	x
1814	Franz Marbs	Trnovany
1814	Karl Gottlob Arnsold	Wesenstein
1814	Joseph Kowarsch	x
1814	Anton Klemann	Maršov
1814	Dominic Tietze	Fojtovice
1814	Joseph Scherf	x
1814	Jacob Reichel	x
1815	Franz Eichler	Fojtovice
1815	Wenzl Riescher	Proboštov
1815	Joseph Tietze	Proboštov
1815	Joseph Götz	Bystřice
1815	Karl Christian Dietl	x
1815	Joseph Siegel	x
1815	Xaver Schlosser	Fojtovice
1815	Joseph Brettschneider	x
1815	Christian Konrad	x
1815	Franz Pfeifer	x
1815	Franz Schebra	x
1815	Anton Bendl	Trnovany
1815	Johann Gottlieb Vake	x
1816	Anton Heimich	Krupka
1816	Joseph Wend	Novosedlice
1816	Joseph Reinl	x
1816	Karl Gottlob Schindler	Sasko
1817	Wenzl Andrlé	Nový Dvůr
1819	Ignatz Bles	Unčín
1818	Ignatz Kowarsch	Proboštov
1819	Anton Kitler	x
1819	Joseph Knechtl	Nová Ves
1821	Michel Grohman	x
1821	Joseph Gellert	x
1821	Joseph Küchel	x
1821	Xaver Marks	Trnovany
1821	August Brix	Sasko
1821	Ignatz Böse	Sasko
1821	Heinrich Küchel	Sasko

1821	Franz Xaver Eichler	Fojtovice
1821	Christoph Tandler	Cínovec
1821	Anton Jakel	Soběchleby
1821	Anton Eichler	Soběchleby
1821	Joseph Grund	Vrchoslav
1821	Christoph Stabe	Bystřice
1821	Ignatz Burgert	Proboštov
1821	Heinrich Richter	x
1821	Ignatz Pamberle	Běhánky
1821	Anton Gesell	Soběchleby
1821	Franz Gesell	Soběchleby
1821	Joseph Michel	Vrchoslav
1821	Anton Semler	Nová Ves
1822	Joseph Eichler	Krupka
1822	Joseph Koller	Proboštov
1822	Michal Breisler	x
1822	Wenzel Neumann	Proboštov
1822	Bernard Müller	x
1822	Franz Jungmann	Bořislav
1822	Bernard Riedel	Nová Ves
1822	Anton Reinl	Nová Ves
1822	Joseph Dandler	x
1823	Anton Waras	x
1823	Lorenz Pergner	Mstišov
1824	Joseph Kleckner	Pozorka
1824	Joseph Pokorny	x
1824	Anton Reinel	Nová Ves
1825	Anton Scherber	x
1827	Anton Kolle	Proboštov
1827	Joseph Hiecks	x
1827	Anton Neumann	Proboštov
1830	Franz Schwarz	x
1830	Anton Kliwickl	Bohosudov
1830	Franz Swoboda	Nová Ves
1833	Jakob FranzBürger	Rumburk
1830	Wenzl Schöpta	x
1830	Joseph Swoboda	Nová Ves
1849	Anton Heinisch	x
1850	Leonard Müller	Trnovany
x	Valentin Sudlik	Cínovec
1853	Josef Reichel	Pozorka
1853	Josef Gapsig	x
1850	Franz Artl	x
1854	Franz Müller	Trnovany
1854	Franz Bauer	x
1854	Franz Lahl	Trnovany
1854	Wenzel Geiheler	Hetov
1854	Josef Ros	x
1854	Anton Swoboda	x
1854	Josef Gamperle	x
1854	Peter Paul Berlik	Schwatz

1855	Josef Schindler	x
1855	Anton Rittig	x
1855	Franz Haltstein	x
1856	Valentin Köhler	x
1856	Wenzel Naumann	x
1856	Frantz Nitsche	x
1857	Wenzel Meits	x
1857	Josef Schicket	x
1858	Anton Zerny	Proboštov
1858	Josef Schönberger	x
1858	Josef Raues	Prosetice
1858	Franz Güntler	x
1858	Anton Rolle	Proboštov
1859	Josef Brettschneider	x
1859	Florian Rittig	x
1860	Wenzel Windermann	x
1860	Franz Naumann	Proboštov
1860	Arnold Ritter	x
1860	Josef Knechtl	x
1860	Franz Knechtl	x
1861	Karl Adalbert	x
1861	Josef Sommer	x
1861	Anton Tschieke	Lesonice
1861	Anton Lahl	Prosetice
1861	Wenzel Müller	Trnovany
1861	Karl Hasche	Sobědruhy
1862	Franz Kunnert	Sobědruhy
1862	Johann Dorn	x
1862	Franz Pohl	Dubí
1862	Wenzl Horner	x
1862	Franz Beer	x
1862	Josef Dittrich	x
1862	Karl Gasche	x
1862	Anton Plehs	Proboštov
1862	Anton Glöckner	Trnovany
1862	Josef Wiedermann	x
1862	Wenzel Anderle	x
1862	Rudolf Anton	Moldava
1863	Adolf Tschinsche	x
1864	Anton Moras	Proboštov
1863	Josef Sússemilek	x
1863	Anton Kunnert	Sobědruhy
1863	Josef Kaiser	x
1863	Josef Tschecher	Fojtovice

Zdroj: SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech výrobců lněného a kartounového zboží, Žádost o přijetí do učení k mistrům různých řemesel 1746–1864, inv. č. 32.

Rank, Josef: Všeobecný slovník příručný jazyka českého i německého, díl II., Praha 1920.

Příloha č. 6: Přehled přijatých učňů cechu koželuhů

rok nástupu	jméno	Původ
1725	Anton Siegmund	X
1725	Joseph Tietze	X
1723	Wentzl Hückmann	X
1732	Frantz Paul Dach	X
1735	Hanss Henrich Klecknert	X
1736	Paul Reichl	X
1738	Hanss Michel Rotsch	X
1738	Peter Reichel	X
1738	Johann Joseph Hickmann	X
1740	Hantz Michel Zechl	Krásný Les
1743	Johann Georg Görner	Hrob
1743	Frantz Höne	X
1744	Joseph Kleckner	X
1744	Johann Karl Hönig	X
1746	Johann Perner	X
1746	Hanss Georg Klepsch	Krásný Les
1747	Anton Lumbe	Chřibská
1752	Thomas Christoph Scheinpflug	X
1752	Dominicus Rudolph	Krupka
1753	Christian Ritschel	X
1754	Joseph Richter	Krupka
1754	Wentzl Lebscher	X
1754	Franz Tränkner	Krupka
1755	Christoph Scheinpflug	Osek
1755	Hanss Michl Grissbach	Duchcov
1757	Wentzl Liebsche	Broumov
1757	Franz Tränkner	Krásný Les
1759	Anton Müller	Kostomlaty
1759	Zacharias Ulbrich	Krupka
1759	Wentzl Fischer	Kostomlaty
1760	Engelberth Junil Michel	Kostomlaty
1760	Andreas Kluga	X
1760	Frantz Wolf	Předlice
1760	Franz Anton Rössler	X
1760	Ignaz Stebes Mehl	X
1762	Joseph Schöbitz	Teplice
1763	Wentzl Puhnel	Vrchoslav
1764	Joseph John	X
1765	Franz Anton Zechl	Krásný Les
1766	Christoph Gössig	X
1766	Anton Ritschl	Hrob
1766	Peter Mayer	Krupka
1766	Frantz Kögler	X
1767	Joseph Eimann	X
1767	Joseph Johann	X
1767	Frantz Anton Krahl	X

1767	Joseph Ritschl	Hrob
1769	Caitan Schedeck	X
1770	Gotthardt Stegler	X
1771	Michel Reichel	X
1774	George Kobalz	X
1774	Frantz Kichnel	X
1774	Frantz Wentzl Rudolph	X
1776	Johann Frantz Anton	X
1778	Joseph Hundi	X
1779	Frantz Anton Schnidler	X
1780	Christoph Wolf	Hrob
1780	Anton Tuče	X
1781	Egelberth Zechl	X
1782	Frantz Helt	X
1784	Benedict Buckel	X
1785	Anton Dietel	Hrob
1787	Joseph Gütler	X
1787	Zacharias Kömisch	X
1787	Christoph Randak	X
1787	Anton Lisner	X

Zdroj: SOKA Teplice, Cechy Krupka, Cech koželuhů, Tovaryšská kniha 1725–1818, inv. č. 40.

Rank, Josef: Všeobecný slovník příručný jazyka českého i německého, díl II., Praha 1920.

Příloha č. 7: Přehled držitelů mistrovského práva cechu koželuhů

rok nástupu	Jméno	původ
1675	Johann Hickmann	X
1675	Mathias Koch	X
1684	Joseph Eder	Teplice
1688	Thomas Job	Duchcov
1693	Johann Schmidt	Krásný Les
1693	Johan Caspar Dreisig	Duchcov
1693	Johann George Michael	Teplice
1701	Johann George Hickmann	X
1702	Johann Tietze	X
1702	Christian Tietze	X
1737	Christian Grafe	Krásný Les
1737	Joseph Tuche	X
1738	Thobias Rossler	X
1739	Christoph Horn	X
1740	Christoph Dittrich	X
1743	Henrich Kleckhner	X
1744	Johann Georg Görner	X
1745	Jacob Sigemund	Teplice
1746	Dominicus Tietze	Krupka
1747	Joseph Hickmann	Krupka
1747	Anton Lumbe	X
1747	Joseph Tietze	Krupka
1748	Mathes Zechl	Krásný Les
1748	Franz Johann Graff	Krásný Les
1752	Frantz Höne	Trmice
1752	Caethe Reichl	Hrob
1754	Johann Georg Slöpchen	Krásný Les
1755	Johann Joseph Klöckner	Hrob
1757	Joseph Rictet	Krupka
1759	Dominicus Rudolph	Krupka
1759	Joseph Lumpe	x
1760	Laurentz Bost	Teplice
1762	Peter Pühl	Teplice
1766	Anton Ritschl	Hrob
1768	Joseph Schöbitz	Teplice
1770	Johann Georg Palme	X
1770	Gottfried Segler	X
1771	Johann Anton Müller	X
1772	Frantz Wentzl Ritschl	X
1772	Anton Langhans	X
1773	Frantz Wolf	Hrob
1774	Augustin Weselsky	X
1774	Frantz Anton Rössler	X
1778	Peter Meyer	Hrob
1778	Alois Dittrich	X
1779	Mathes Grasser	X

1780	Jacob Hermann	X
1786	Anton Zechl	Krásný Les
1787	Zacharias Römisch	Krásný Les
1787	Christoph Sondag	Nové Křečany
1787	Anton Eisner	X
1787	Wentzl Fischer	Hrob
1787	Anton Miller	X
1787	Frantz Wentzl Rudolph	X
1790	Englberth Zege	Krásný Les
1790	Ignatz Reichl	X
1790	Joseph Schramel	X
1791	Joseph Schebitz	X
1791	Joseph Helt	Dolní Jiřetín
1791	Frantz Römisch	X
1792	Frantz Lessl	x
1792	Joseph Bär	x
1792	Anton Schindler	x
1794	Joseph Tietze Junior	x
1795	Joseph Büchel	x
1797	Carl Martin	Zwickau
1800	Joseph Obbitz	Šanov
1800	Jacob Pitschmann	X
1801	Joseph Lumpe Junior	X
1801	Joseph Miller Junior	X
1802	Augustin Schindler	X
1803	Martin Freter	X
1803	Anton Bösel	X
1803	Joseph Lehmann	X
1805	Anton Ritschel	Hrob
1806	Peter Nat	X
1806	Joseph Rösler	X
1808	Jacob Langhat	X
1808	Ignatz Miller	X
1809	Anton Müller	X
1810	Anton Sewelka	X
1810	Alois Heganbarth	X
1812	Nikolaus Lukowitz	Bohosudov
1813	Augustin Hegler	X
1813	Wenzl Förster	Osek
1814	Franz Marsch	X
1814	Anton Tietl	X
1815	Wenzl Beer	X
1815	Anton Spöbitz	Teplice
1815	Ignaz Rösler	X
1815	Christoph Held	X
1817	Friedrich Neumann	X
1818	Joseph Breuer	Krupka
1819	Franz Rudolph	Krupka
1818	Maxmilian Pohl	X

1820	Joseph Böhm	Teplice
1822	Anton Zechel	Krásný Les
1822	Joseph Hönig	X
1822	Wenzl Schams	Rumburk
1823	Anton Liebscher	X
1825	Franz Caspar	X
1825	Jakob Pollak	X
1826	Franz Anton Zechel	X
1827	Joseph Popper	Teplice
1828	Anton Müller	X
1832	Bernard Richter	X
1833	Johann Flügl	X
1833	Johann Hinka	X
1834	August Friedrich Reiss	X
1835	Joseph Sturm	Děčín
1836	Bernard Tietl	X
1839	Emanuel Schmicker	X
1840	Joseph Podhursky	Klatovy
1843	Joseph Ehrlich	X
1849	Carl Römisch	X
1851	Georg Tandlan	X
1854	Eduard Kraus	Teplice

Zdroj: SOkA Teplice, Cechy Krupka, Cech koželuhů, Mistrovská kniha 1737–1834, inv. č. 41.

Rank, Josef: Všeobecný slovník příručný jazyka českého i německého, díl II., Praha 1920.